

TÜRKİYE'DE HÜKÜMET SİSTEMİ TARTIŞMALARI ÇERÇEVESİNDE BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi
KAÜ İİBF Dergisi
Cilt 6, Sayı 9, 2015
ISSN : 1309 - 4289

Makale Sunum Tarihi : 30.12.2014

Yayına Kabul Tarihi : 05.03.2015

Haydar EFE
Doç. Dr.,
Kafkas Üniversitesi,
İİBF SBKY Bölümü
efehaydar@gmail.com

Muhammed Lütfi KOTAN
Kaymakam,
T.C. İçişleri Bakanlığı
muhammedlutfikotan@yahoo.com

ÖZ Türkiye için en uygun siyasal sistemin hangisi olduğu hususu, hangi sistem uygulanırsa Türkiye'nin daha demokratik, istikrarlı ve etkin bir şekilde yönetileceği hususları hem siyasi çevrelerce hem de akademik çevrelerce yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı başkanlık sistemini inceleyerek, bu sistemin olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koyarak başkanlık sisteminin Türkiye'ye uygulanabilirliğinin cevabını aramaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal sistem, başkanlık sistemi, anayasa, kuvvetler ayrılığı

Jel Kodu: K10, H83, K23

Makaleyi çevrimiçi görüntülemek için QR
Kodu okutunuz.

APPLICABILITY OF PRESIDENTIAL SYSTEM IN TURKEY IN THE FRAMEWORK OF GOVERNMENT SYSTEM DISCUSSIONS

Kafkas University Economics and
Administrative Sciences Faculty
The Journal of KAU IIBF
Vol. 6, Issue 9, 2015
ISSN : 1309 - 4289

Article Submission Date : 30.12.2015

Accepted Date : 05.03.2015

Haydar EFE

Assoc. Prof. Dr.

Kafkas University,

EASF, Department of Political
Science and Public Administration

efehaydar@gmail.com

Muhammed Lütfi KOTAN

Sub-governor,

Republic Of Turkey Ministry of Interior

muhammedlutfikotan@yahoo.com

ABSTRACT | The issue of which political system is the most appropriate for the Turkey and the the issue of which political system if it was applied is more democratic, stable, effective way to manage to the Turkey have been extensively discussed in the academic circles both in the political circles. The main aim of this article by examining the presidential system is to analyse its positive and negative aspects and to look for the answer to the applicability of the presidential system to Turkey.

Keywords: *The political system, the presidential system, the constitution, seperation of powers.*

Jel Code: K10, H83, K23

Scan QR Code to see this article online

Cite this paper | EFE, H. (2015). "Applicability Of Presidential System In Turkey In The Framework Of Government System Discussions". The Journal of KAU IIBF, 6(9), 65-94.

1. GİRİŞ

Uzun bir parlamenter sistem deneyimi olan Türkiye'de sistemin yaşadığı kronik sorunlar ve yönetsel krizler parlamenter sisteme alternatif model arayışlarını da beraberinde getirmiştir. Başkanlık sistemi, özellikle son çeyrek asırda birçok devlet adamı ve akademisyen tarafından parlamenter sisteme alternatif olarak sunulmuştur. Temel gerekçe, parlamenter sistemin yürütmede istikrarsızlığa neden olduğu ve bu nedenle başkanlık sistemine geçilerek güçlü bir yürütme ve ondan bağımsız ve güçlü bir yasama oluşturmaktır. İstikrarlı ve etkin bir sistem kurmak isteyen Türkiye'nin başkanlık sistemine geçmesi gerektiğini düşünenler Türkiye'deki sorunların hükümet sisteminin ötesinde kalan sebeplerini göz ardı ederek parlamenter sistemi de sorunların kaynağı olarak görme eğiliminde olmuşlardır.

Şunu kabul etmek gerekir ki, Türkiye'nin yaşadığı sorunların hükümet sistemi tercihinden öte daha derin sebepleri vardır: hukuk devleti zaafiyeti, sivil toplumun yetersiz olması, uzlaşma kültürünün zayıf olması, vesayetçi yapıları destekleyen siyasi ve toplumsal kesimlerin varlığı, temel hak ve özgürlüklerin ihlali gibi nedenlerle parlamenter sistemin neden olduğu sorunlar olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Oysa aynı siyasi iklim içerisinde başkanlık sistemi uygulanıyor olsaydı da muhtemelen karşılaşılan problemler aynı kalacaktı.

Hükümet sistemi değişikliği, sadece yürütmenin göreve geliş biçimini etkilemez. Devlet ile toplum, devlet ile bireyler ve nihayet devletin organları arasındaki ilişkiler hükümet sistemlerinin niteliğine göre kodlanır. Dolayısıyla muhtemel bir hükümet değişikliğinin radikal bir hamle olacağını bilmek gerekir. Sistem değişikliği önerilerini sadece salt hukuk mühendisliği gözü ile değerlendirmek yanıltıcı olur. Karşılaştırmalı siyasi literatürü analiz etmek için sistemleri, uygulandıkları ülkelerin siyasi, sosyal, kültürel ve tarihi özellikleri paralelinde incelemek ve analiz etmek gerekir.

Türkiye için başkanlık sistemi tartışılırken doğru bir cevaba ulaşılmak isteniyorsa öncelikle demokratik bir siyasal sistemin olmazsa olmazları belirlenmelidir. Teorik olarak kuvvetler ayrılığı teorisi incelenmeli ve Türkiye'ye önerilen başkanlık sistemi ile hâlihazırda uygulanan parlamenter sistemin bilimsel olarak ortaya konulmuş olan güçlü ve zayıf yönleri net bir şekilde ortaya konmalıdır. Başkanlık sisteminin modeli olarak görülen Amerikan Başkanlık Sistemi ayrıntılı olarak incelenmeli ve özgün şartları iyice araştırılmalıdır. Ayrıca, başkanlık sisteminin ABD toplumunun oluşturduğu şartların ürünü olduğu ve ABD dışında başarılı olamadığı gerçeğini de göz önünde tutarak, 140 yılı aşan parlamenter sistem deneyimimizin terk edilerek yeni bir sistem uygulamamızın ve bizim siyasi ve kültürel alt yapımıza ne kadar uyabileceği iyi hesap edilmelidir.

Bu çalışmanın ana omurgası oluşturulurken Türkiye için başkanlık sisteminin uygulanabilirliğinin doğru cevabı sistematik bir şekilde aranmıştır. Teoriden pratiğe doğru bir sistem takip edilmiştir. Başkanlık sistemi teorik planda ele alınıp incelenmiş, ABD başkanlık

sistemi uygulaması ayrıntılı olarak tahlil edildikten sonra Türkiye'deki başkanlık sistemi tartışmaları ve önerisi incelenmiş ve bilimsel olarak bir kanaate varılmıştır.

2. DEMOKRATİK SİYASAL SİSTEMLER VE KUVVETLER AYRILIĞI

İktidara gelmek isteyenlerin serbest bir şekilde yarışabildiği, örgütlenme hakkının sınırlandırılmadığı, iletişim özgürlüğünün olduğu, politik farklılıkların kendisini hür bir ortamda ifade edebildiği sistemler demokratik olarak nitelenir. İktidara gelmek için yapılan yarışın düzenli aralıklarla yapılması sistemin sürekli olarak hesap vermesini sağlamak açısından önemlidir (Linz,2008:23-24). Bu nedenle, siyasi partileri kurma ve örgütlenme özgürlüğü demokratik siyasal sistemlerin önemli şartlarından biridir(Linz,2008:25). Öte yandan, hukuk devleti ilkesi demokratik siyasal sistemlerin temel ve vazgeçilmez şartıdır. Hukuk devleti ilkelerine bağlı demokratik siyasal rejimlerde yürütmenin yargıya karşı üstün olmaması, yargı bağımsızlığı, kanuni hakim güvencesi, suçların kanuniliği prensibi, iktibas edilmiş hakların korunması prensibi ana ilkelere (Fendoğlu, 2007: 74).

Günümüzde dört önemli demokratik siyasal sistem vardır: Başkanlık sistemi, yarı-başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve meşruti monarşi. Başkanlık rejiminde, başkan doğrudan halk tarafından seçilir ve hükümeti kendisi atar. Yarı-başkanlık sisteminde yürütme gücü doğrudan halk tarafından seçilen başkan ile başbakan arasında paylaşılır. Parlamenter sisteminde ise, meclis hükümeti oluşturur, başbakanın yürütmenin asıl gücü olması öngörülür ve cumhurbaşkanının rolü sembolik olur (Mcquire, 2012: 429). Meşruti monarşilerde ise sembolik bir devlet başkanı (monark) yetkili ve sorumlu bir kabine (Bakanlar Kurulu) vardır.

Kuvvetler ayrılığı kavramı 16. ve 17. yüzyıllar da ortaya çıkmıştır. Bu kavram uzun bir süre doktrinindeki gelişimini sürdürdükten sonra ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri anayasası ile yazılı bir sistem haline gelmiştir. Kuvvetlerin ayrı olması gereği artık demokratik siyasal sistemlerin vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin hayata geçtiği bir sistemde yasama, yürütme ve yargı olarak ayrılan kuvvetlerin göreve geliş biçimlerinin farklı olması ve aralarında bir fren-denge sisteminin öngörülmesi gerekir. Ayrıca, bu sistemde yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının farklı organlarca yerine getirilmesi gerekir (Akgül, 2010: 81).

Kuvvetler ayrılığı teorisinin kurucusu kabul edilen Montesquieu, yasama, yürütme ve yargı kuvvetlerinin ayrılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, bu üç organın, eşit olduğunu ve aralarında bir denge kurulması gerektiğini belirtmiştir. Montesquieu'ya göre devlet düzeni için güçlerin birbirini durdurması gerekir. Montesquieu'ya göre kuvvetlerin birbirine karşı fren ve denge fonksiyonu görmeleri özgürlüklerin teminatıdır. İktidarların sınırlandırılması düşüncesi en önce Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere başkanlık sistemlerine ilham vermiştir (Yıldız, 2012: 29-33).

Siyasal rejimlerin ayrımında genellikle yasama ile yürütme arasındaki ayrım göz önüne alınır. Demokratik siyasal sistemler de yargının her halükarda diğer kuvvetlerden bağımsız

olması gerekir. Buna göre, hükümet sistemleri yasama ve yürütme erklerinin ilişkileri bakımından kuvvetler birliğine ve kuvvetler ayrılığına dayalı sistemler diye ayrılırlar. Kuvvetler yürütmede veya yasamada birleşebileceği gibi kuvvetler ayrılığı sert veya yumuşak olabilir (Gözler, 2012: 75-76). Yasama ve yürütme kuvvetleri dengeli, karşılıklı bağımlı ve yumuşak bir şekilde ayrılmışsa yumuşak kuvvetler ayrılığı denir. Yasama ve yürütmenin birbirlerinden kati ve sert ayrıldığı sistemlere de sert kuvvetler ayrılığı sistemleri denir. Yumuşak kuvvetler ayrılığı parlamenter sistem, sert kuvvetler ayrılığı ise başkanlık sistemi ile ifade edilir.

2.1. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığına Model: Parlamenter Sistem

Bu çalışma başkanlık sistemi üzerinde yoğunlaştığından parlamenter sistemin ayrıntılı bir analizi yapılmadan Başkanlık sistemi üzerinde durulacaktır. Yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan Parlamenter sistemde kuvvetler birbirinden dengeli bir şekilde ayrılmıştır. Kuvvetler arasında keskin sınırlar yoktur. Parlamenter sistemde kuvvetleri oluşturan organlar işbirliği içinde hareket ederler. Parlamenter rejimin doğuşu ve gelişimini İngiltere'nin siyasi tarihi içerisinde izleyebiliriz. 1789 Fransız Devriminden sonra, Fransa da parlamenter sistemin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Parlamenter sistem, sorumsuz devlet başkanının olduğu, yürütme kuvveti ile yasama kuvvetinin yumuşak bir şekilde ayrıldığı, kuvvetler arasında hiyerarşik sıralamanın olmadığı ve kuvvetler arasında işbirliği öngören temsili bir sistemdir. Sert kuvvetler ayrılığının aksine kuvvetler arası ilişkiler ılımlıdır. Bu sistemde organlar arasındaki bağımlılık dikkat çeker. Meclis ile hükümet, güvenoyu ve fesih mekanizmalarını araç olarak kullanarak ülkeyi beraber yönetirler. Kuvvetler arasında işlevsel ve organik ilişkiler vardır. İşlevsel olarak kanun tasarılarını yürütme hazırlar, meclis kabul eder ve yürütme bu kanunları uygular. Organik açıdan da, yürütme kuvvetini oluşturan organlar meclis tarafından seçilir veya görevlerine son verilir(Fendoğlu, 2010: 9).

Parlamenter sistemin anavatanının İngiltere olduğu kabul edilir. Literatürde bu sisteme İngiltere'yi de anımsatacak şekilde Westminster modeli de denir(Akgül, 2010: 92). Parlamenter sistemde, yürütme kuvveti devlet başkanı ile başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakan ve bakanlar kuruluna hükümet de denilir. Cumhuriyet tipi parlamenter sistemlerde devlet başkanını prensip olarak meclis seçerken, monarşik tiplerde devlet başkanlığı soy esasına göre belirlenebilir. Başbakan prensip itibarıyla meclis üyeleri arasından devlet başkanının görevlendireceği bir kişinin kurduğu hükümetin meclis tarafından güvenoyu verilmesi suretiyle seçilir. Almanya gibi bazı ülkelerde başbakanı meclis de seçebilmektedir. Parlamenter sistemlerde devlet başkanı sorumsuz iken, hükümetle birlikte, hükümet üyeleri de ayrıca ayrı ayrı meclise karşı sorumludur. Meclis, hükümeti çeşitli araçlarla denetler. Öte yandan, yürütme de meclisi feshedebilir (Onar, 2005: 74-75).

2.2. Sert Kuvvetler Ayrılığına Model: Başkanlık Sistemi

Başkanlık sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert şekilde uygulanır. Yasama ve yürütme parlamenter sisteme oranla birbirlerinden daha fazla bağımsızlardır. Yürütme ve yasama ayrı ayrı seçilirler. Yürütme yasamayı feshedemez, ama yasamanın güvenoyuna da bağlı değildir.

Hem devlet başkanı hem de yürütme başkanı olan başkan, ne parlamento çoğunluğu ne de bakanların görüş ve oylarının bağlayıcılığı altındadır. Başkanın siyasi sorumluluğu bulunmamaktadır, Meclis tarafından görevinden uzaklaştırılmaz. Meclis, başkanı düşüremediği gibi, başkanın da parlamentoyu feshetme yetkisi yoktur. Başkanlık sistemi en belirgin ve ideal şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanır.

Başkanlık rejiminde yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbiri üzerinde hegemonya kuramaması demokrasinin ruhuna daha uygundur. Bu sayede yöneticilerin mutlak güce sahip olmaları önlenir (Akçalı, 2013: 407).

Sert kuvvetler ayrılığı teorisine dayanan başkanlık sisteminde kuvvetlerin denk olması öngörülür. Öte yandan hukuken eşit formüle edilen kuvvetlerden yürütme, fiiliyatta yasamaya üstün duruma geçtiği için bu sistem başkanlık sistemi olarak adlandırılır. Başkanlık sisteminde kuvvetleri oluşturan organlar bağımsızdır. Kuvvetleri oluşturan organların her biri ayrı seçimlerle oluşturulur. Ayrıca, Başkanlık sisteminde yasama kanun koyar, yürütme uygular, yargı ise sadece yargılama yapar. Bu üç kuvvet birbirlerinin fonksiyonlarına karışmazlar (Teziç, 2013: 367).

Başkanlık sisteminin klasik olarak uygulandığı Amerika Birleşik Devletleri'nde anayasayı 1787 yılında kaleme alan kurucu babaların amacı, kuvvetler arasında bir denge sağlamaktı. Bu anayasayı formüle ederken önlerinde bulunan İngiliz parlamenter sisteminden yararlandılar. Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'nın temsil ettiği yasama kuvveti ile kralın temsil ettiği yürütme kuvvetinin mündemiç olduğu meşruteli monarşiyi örnek alıp bu temeller üzerine bir cumhuriyet kurdular. 1787 Anayasasını yazan kurucu babalar anayasayı formüle ederken yürütmenin ve yasamanın hükmetme gücüne sınırlama getirme güdülerıyla hareket ettiler. Çünkü bu iki kuvvete karşı güvensizlik duyguları içerisindeydiler. İngilizlere karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesi sırasında İngiliz parlamentosunun ve kralın acımasız ve sert tavırları, kurucu babalara yeni kurulan devlette bu iki kuvvetin sınırlandırılması gerektiğini öğretmişti. Kurucu babalar bu nedenle kuvvetler arasında dengeyi sağlayabilmek için meşhur denge ve denetim sistemini öngördüler (Teziç, 2013: 368) . Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan başkanlık sisteminde ayrıca, federe devletler ile federal devletler arasında da bir kuvvetler ayrılığı öngörmüştür. Yani bu ülkede sadece kuvvetler arasında değil, kurucu devletler ile çatı devlet arasında da bir dengeler sistemi vardır (Duman, 2013: 638).

Amerika Birleşik Devletleri'nde yargının da sistem içerisinde önemli bir belirleyiciliği vardır. Yargı sahip olduğu güç, etki ve bağımsızlık boyutu ile Amerikan sisteminin karakteristik özelliklerini belirler. Öte yandan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasi partilerin gevşek olması

nedeniyle hukuken sert bir şekilde formüle edilen kuvvetler ayrılığı prensibinin uygulamada iş birliğine ve uzlaşmaya doğru evrilmesini sağladığını da belirtmek gerekir (Teziç, 2013: 367).

2.2.1. Başkanlık Sisteminin Temel Özellikleri

Güçlerin Birbirinden Bağımsız Olması

Güçler ayrılığı prensibinin başkanlık rejimindeki en temel uygulama alanı başkanlık seçimleridir. Başkanlık sisteminde, başkan doğrudan veya dolaylı yollarla halk tarafından seçilir. Başkanın meşruluğu doğrudan halkın oyları ile seçilmeleriyle oluşur. Başkanlık sisteminde aynı zamanda yasama organı da meşruluğunu doğrudan halktan alır. Yasama meclisi üyeleri hükümette görev alamazlar. Hükümet üyeliği de yasama meclis üyeliği ile birleşemez. Eğer meclis üyeleri hükümette yer almak istiyorlarsa yasama görevini bırakmak zorundadırlar. Başkan bakanlarını meclis dışından atar. Başkan ve kabinesi yasa teklifinde bulunamaz. Ancak, başkan yasama ile ilgili isteklerini kamuoyuna mesaj vermek suretiyle açıklayabilir. Kural olarak yasama meclisi de yürütmenin işleyişine müdahale edemez. Yürütmenin yasamadan bağımsız seçilmesi ve çalışmasının doğal sonucu olarak başkanın ve kendisinin meclis karşısında siyasi sorumluluğu olmaz (Karatepe, 2013: 226).

Yasama ve yürütme organları arasında uyum ve işbirliğini amaçlayan mekanizmalar fren ve denge sistemi olarak adlandırılır. Amerikan sisteminde; Kongre'nin Başkan'a karşı, antlaşmaları onay, bütçeyi kabul ve başkanın suçlama yetkileri vardır. Başkan'ın da kongreye karşı mesaj yayınlama ve kanunları veto etme yetkileri vardır. Tüm bu yetkiler Kongre'nin ve başkanın birbirine karşı yumuşak ve dengeli olmalarını sağlar (Döner, 2013: 668). Birbirlerini denetleyecek mekanizmalara sahip olan başkan ve meclis arasında çıkacak muhtemel uyuşmazlıklar Federal Yüksek Mahkeme tarafından çözümlenir (Becerren ve Kalağan, 2013: 166).

Yasama ile yürütmenin birbirine karşı bağımsız olması mutlak gücün tek bir merkezde toplanmasına engel olmaktadır. Öte yandan yasama ve yürütmenin aralarında bir hiyerarşinin olmaması kuvvetleri uyumlu yönde çalışmaya zorlamaktadır (Akçalı, 2013:407).

Sartori'ye göre; ABD'deki sistem kurumların iktidarı paylaşmak için ayrılmaları üzerine formüle edilmiştir. ABD'de yasama meclisi oldukça güçlüdür ve istediğinde yürütmeyi sıkıştırabilir. Kuvvetlerin bu denli keskin ayrıldığı ve iktidarı paylaştığı bir sistemde siyasi kültürün olgun, gevşek partilerin ve parti içi demokrasinin iyi işlediği siyasal partilerin varlığı halinde işler yolunda gidebilmektedir (Gülsoy, 2013:262).

Devlet Başkanlığının ve Yürütme Gücünün Tek Bir Kişide Toplanması

Başkanlık sisteminde başkan yürütme organının başı ve aynı zamanda devletin de başkanıdır. Yani parlamenter sistem perspektifinden bakınca hem başbakan hem de devlet başkanlığı başkanın şahsında mündemictir. Başkanlık rejiminde başkan belli bir süre için seçilir ve görevden alınamaz. Dolayısıyla başkanlık sistemi özünde istikrar sağlayan bir yönetim biçimidir.

Başkan, halk tarafından seçildiği için güçlü bir meşruiyeti vardır. Ancak, yürütmenin tek kişide toplanması başkanlık sistemlerinde yönetimin kişiselleşmesi tehlikesini de beraberinde getirir (Karatepe, 2013: 226).

Başkanın yönetim ekibi yardımcısından, sekreter de denilen bakanlardan ve danışmanlardan oluşur. Bu görevliler başkana yakın ve bağımlıdırlar. Bu nedenle bunların başkanın otoritesi karşısında fazla güçleri yoktur. Başkana hükümet işlerinin görülmesinde yardımcı olurlar. Başkan karar alırken yardımcısı ve bakanlarının görüşünü sorar, ancak son karar başkana aittir (Karatepe, 2013: 227). Başkan bakanlarını değiştirme hakkına sahiptir ve bakanlar da sadece başkana hesap verirler. Başkan ile bakanların ilişkileri hiyerarşiktir ve siyaseten sorumlu olan başkandır (Akçalı, 2013: 409).

Organların Görev Sürelerinin Sabit Olması

Başkanlık sisteminde kuvvetlerin temsilini yapan organlar sabit süreler için seçilirler. Yasama organı güvensizlik oyu vermek suretiyle başkanı düşüremediği gibi, başkan da fesih mekanizmasını kullanarak meclisin görevini sonlandıramaz. Bunun en önemli sebebi her iki kurumun da meşruiyetini doğrudan halktan almalarıdır.

Başkanlık sistemlerinde organların görev sürelerinin sabit olması yürütmenin istikrarına katkı yapan bir unsurdur. Yürütme yasama organına ihtiyaç duymadan kendine güvenerek süresini bilip, icraatlarını bu minvalde yapmaktadır. Başkan icraatlarında başarısız olsa bile, halkın bir sonraki seçim sonuçlarını bekleme zorunluluğu vardır. Bu da sistemin zayıf noktalarından biridir (Akçalı, 2013: 408).

Öte yandan, Amerikan sisteminde Başkan'ın suçlama yöntemi ile görevden alınabilme yolu vardır. İstisnai durumlara özgü olmak şartıyla, temsilciler meclisince suçlanan başkanın senato tarafından üçte iki oy çokluğu ile mahkum edilebilmesi mümkündür. Başkan ancak bu istisnai durum sonucunda yargılanıp görevden uzaklaştırılabilir. Bu durumda da seçimler yenilenmez ve senato Başkan yardımcısını Başkanlık görevine getirir (Teziç, 2013: 369).

Denge ve Denetim Mekanizmaları

ABD Başkanlık Sistemi'nin özü sert kuvvetler ayrılığıdır. Sert kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği kuvvetlerin birbirlerini dengelemeleri ve denetlemeleri gerekir. ABD'de denge ve denetim mekanizmalarının iyi işliyor olması sistemi başarılı kılmaktadır. ABD'de denge ve denetimin sağlıklı olarak işlemesi, bu ülkenin tarihsel şartlarına, gevşek parti yapısına, baskı gruplarının varlığına, ideolojik ve etnik kutuplaşmalardan arınmış siyasi kültürün varlığına dayanır.

Yürütmenin Dengelenmesi ve Denetimi

Dengelenmeyen ve denetlenmeyen yürütme kuvvetinin hakim olduğu siyasal sistemler demokrasiyi ve iyi yönetimi zayıflatır. Denetlenmeyen bir yürütme kuvveti şeffaf olmaz, hesap vermez ve kişiselleşir. Zamanla rejimin niteliği halkoyu ile seçilmiş bir diktatörlük haline

dönüşebilir. Bu nedenle, fren ve denge sistemleri diye adlandırılan yapısal düzenlemeler Amerikan Anayasası'nın özüne işlenmiştir (Kalaycıoğlu, 2013: 219).

ABD'de başkan çeşitli kurumlarca denetlenir ve gücü sistem tarafından sınırlandırılır. Federal sistemde, yetkilerin bir kısmı federe devletlere, bir kısmı da her ikisine aittir. Bu durumda bir kısım siyaset alanı Başkan'ın yetkisi dışında kalmakta ve Başkan'ın gücü fiilen sınırlandırılmaktadır. Bu federalizmin bir sonucudur (Turan, 2013: 526).

Başkan ve bakanlar, kanunların yapım sürecine karışmazlar. Kanun teklifi verme yetkileri yoktur. Başkan, mesaj göndermek suretiyle Kongre'ye tavsiyede bulunabilir, ama bir kanun tasarısı gönderemez. Kanunları yapma yetkisi münhasıran Kongre'ye ait bir yetkidir. Ayrıca, Bütçe, başkan tarafından hazırlanır, ancak Kongre'nin onayı gerekir. Kongre bütçeyi değiştirerek kabul edebilir.

Yüksek mahkeme başkanı ve üyeleri, bakanlar, üst düzey federal görevliler Başkan tarafından atanır. Ancak, bu atamalarda Senato'nun onayı da aranır. Bu nedenle Senato'nun eğilimi Başkan'ın atama yetkisini dengeler. Öte yandan, uluslararası anlaşmalar Başkan'ın yetkisi alanındadır. Başkan tarafından imzalanan anlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için senatonun üçte ikisi tarafından kabul edilmesi gerekir. Bu durumda Başkan'ın anlaşmaları imzalarken Senato'yu dikkate alması gerekir (Karatepe, 2013: 227).

Başkan'ın muhalefete hesap verme sorumluluğu ve Kongre'ye karşı da siyasi sorumluluğu yoktur. Ancak, cezai sorumluluk hallerinde Başkan'ın suçlanması ve yargılanması yasama meclisinin görevidir. Başkan impeachment denen bu süreci düşünerek dikkatli davranır.

Kongre, Başkan'ın icraatlarını araştırma komisyonları kurmak suretiyle denetler. Bu araştırma komisyonlarının raporları kamuoyu önünde başkanın itibarını etkileyebilir. Bu nedenle, başkan Kongre'ye karşı, araştırma komisyonlarının varlığı nedeni ile dikkatli hareket eder (Karatepe, 2013: 228).

Yasamanın Dengelenmesi ve Denetimi

Temsilciler Meclisi ile Senato'dan oluşan Amerikan Kongre'si federal düzeyde yasalar yapar, Başkan ise bu yasaları uygular. Amerikan Kongre'sinin kendi içinde de bir denge ve denetim sistemi vardır. Öncelikle, federe devletlerin ikişer üye ile Senato'da temsil edilmesi Temsilciler Meclisi'nin nüfusa göre oluşan üye yapısına karşı bir dengedir. Ayrıca, yasaların yürürlüğe girebilmesi için her iki meclis tarafından kabul edilmesi kuralı, Senato ve Temsilciler Meclisi arasında bir denge unsurudur. Temsilciler Meclisi üyelerinin iki yıl, Senato üyelerinin altı yıl için seçiliyor olması ve iki yılda bir seçimlerin yapılıyor olması başkan ile yasama meclisleri arasında, yasama meclislerinin kendi arasında bir denge sağlar. Ayrıca, federe devletlerin kendi sınırları içerisinde kanun koyabilmesi ve hükümlerini kullanabilmesi Kongre'ye karşı bir dengedir.

Başkanlık seçimi ile Senato ve Temsilciler Meclislerinin seçiminin farklı tarihlerde yapılması, Kongre çoğunluğunun Başkan lehine oluşmasını engelleyen ve seçmen tercihlerinin sisteme dinamik bir şekilde yansımaları sağlayan bir denge unsurudur. Örneğin 2014 yılı Aralık ayı itibarıyla Başkan Obama demokrat iken Senato'da çoğunluk Cumhuriyetçilerin elindedir.

Başkan'ın Kongre'ye karşı en önemli yetkisi vetodur. Gücü güç ile durdurma ilkesi gereği Başkan veto yetkisini kullanarak yasama sürecini mutlak olarak engelleyemez, ancak etkili bir şekilde kontrol eder. Çünkü, Başkan tarafından veto edilen yasaların tekrar kabul edilerek yürürlüğe girebilmesi için her iki meclisçe de üçte iki çoğunlukla tekrar kabulü gerekir. Bu da pek kolay değildir (Çam, 2000: 136). Ayrıca, yargı erkinin yaptığı yasaların anayasaya uygunluğu denetimi yasama organı açısından fren ve denge sisteminin en önemli unsurlarından biridir (Gönenç, 2013: 271).

Yargının Dengelenmesi ve Denetimi

ABD sisteminde, Federal Yüksek Mahkeme ile Federal düzeyde teşkilatlanmış daha alt dereceli mahkemeler yargı erkini oluştururlar. Dokuz üyeden oluşan Yüksek Mahkeme'nin üyeleri, Başkan tarafından ömür boyu görev yapmak üzere atanır. Başkan'ın Yüksek Mahkeme üyelerini atmasına Senato'nun onayı zorunludur ve söz konusu onay bir denge unsurudur (Eroğul, 2008:116-117).

Yüksek Mahkeme'ye esas gücünü veren yetki 1803'te elde ettiği, Kongre tarafından kabul edilen yasalar ile bazı başkanlık işlemlerinin anayasaya uygunluğunu denetleme yetkisidir. Öte yandan, yargı bütçesi Senato tarafından onaylanır. Yüksek Mahkeme üyeleri Senato tarafından yargılanır. Bu yetkiler, denge ve denetim sisteminin gerekleri sonucu verilmiştir (Eroğul, 2008: 118).

2.2.2. Başkanlık Sisteminin Güçlü Yanları

Güçlü ve istikrarlı bir hükümet başkanlık sisteminin en önemli avantajlarından biridir. Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde uzun ömürlü hükümetler olur. Bunun en önemli nedeni, başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesidir. Yasama organından ayrı bir zamanda ve şekilde yapılan seçimlerle yönetime gelen başkan meşruiyeti güçlü bir şekilde yönetimini yapma imkanına sahip olmaktadır.

Doktrinde, istikrar arayışı içerisindeki ülkelerde başkanlık sisteminin uygulanmasının istikrarın yakalanmasına yardımcı olacağına dair yaklaşımlar vardır. Fransa'nın sömürgecilik sonrası istikrarı yakalamak için yarı-başkanlık rejimini tercih ettiği ve başarılı olduğu söylenir (Ergil, 2013: 374). Türkiye'de de başkanlık rejimi daha çok istikrar arayışları çerçevesinde gündeme getirilmektedir.

Demokratik Bir Niteliğe Sahiptir

Başkanlık sistemlerinde başkanın doğrudan halkın oyu ile seçilmesi demokratik duyarlılığı

arttırır. Seçmenler adaylar arasından kendilerini yönetecek kişiyi doğrudan seçerler. Bundan dolayı, başkan meşruiyetini doğrudan aldığı halka karşı hesap verir.

Başkanlık sistemi, doğrudan temsil mekanizmaları sayesinde halkın egemenliğini gerçeğe dönüştürür. Öte yandan, halk seçtiği yürütmeyi izler, değerlendirir ve seçim döneminde yürütmenin uygulandığı politikaları doğrudan kabul eder veya reddeder. Bu sayede siyasi katılım ve siyasi bilinç artar (Evcimen, 1992: 319).

Başkanlık sistemini savunanlar nezdinde, bu sistemin albenisi sorumlu ve yetkili organların seçmen nezdinde açıkça belli olmasıdır. Seçim döneminde seçmen sorumluları doğrudan oyladığı için, yanlış yapanın cezası da bizzat siyasi anlamda seçmence verilir. Demokrasilerin niteliğini artıran bu işleyiş başkanlık sisteminin artılarındanadır (Kuzu, 1996: 68).

Hesap Sorulabilirliği ve Önceden Öngörülebilirliği Sağlar

Başkanlık sisteminin önemli avantajlarından biri de hesap sorulabilirliğin ve önceden öngörülebilirliğin, seçmen nezdinde, daha kolay ve dolaysız olmasına imkân vermesidir. Halk için politik süreçlerin hesabını bunları uygulayan belli bir kişiye sormak daha kolay olur.

Önceden öngörülebilirlik, başkanlık sisteminin demokratik zenginlik kazanmasını sağlar. Önceden öngörme, seçmenin kim için ve hangi politikaların gerçekleşmesi için oy verdiğini bilmesi anlamına gelir. Bu sistemde, önceden öngörülüp desteklenen organlara daha sonradan hesap sorulur.

Başkanlık sistemi yürütmeyi doğrudan belirler, dolayısı ile parlamenter rejime oranla hesap sorulabilirliğe daha elverişlidir. Ayrıca, önceden bilinebilirlik bakımından da parlamenter sisteme oranla başkanlık sistemi avantaja sahiptir (Gülsoy, 2013: 262).

İktidarın Sınırlandırılmasını Sağlar

Başkanlık sistemi güç ve otoritenin tek bir elde toplanmasını önler. Böylece, gücün ve otoritenin kötü kullanımına karşı doğal bir önleme sahip olur.

Başkanlık sisteminin dayandığı kuvvetler ayrılığı ilkesi güçlerin bölünmesini sağlar. Bu sayede uzmanlaşma ve yönetimde etkinlik artar. Kuvvetler arasında kurulacak denge ve denetim mekanizmaları sayesinde güçleri eşit olan organlar birbirlerinin keyfi uygulamalarını engeller. Ayrıca, sistemde öngörülen azınlık vetoları vasıtasıyla kuvvetlerden birinin çoğunluğun baskıcılığına karşı direnmesi öngörülmüştür (Evcimen, 1992: 319).

Başkanlık sisteminde yasama kuvveti ile yürütme kuvveti ayrı mekanizmalar ve işlevlere sahip oldukları ve sert bir şekilde ayrıldıkları için birbirlerine karşılıklı olarak ihtiyaç duyarlar. Başkan, yasama meclisi ile arasını iyi tutmazsa yönetim için gerekli olan gücü tam olarak elde edemez.

Siyasi Merkezin Güçlenmesini Sağlar

Başkanlık sisteminde yürütme kuvveti tek elde olduğu için ve doğrudan halkın oyuna ihtiyaç duyduğu için, sistem tüm toplum kesimlerinin desteğine ihtiyaç duyar. Başkan olmak isteyen kişinin en küçük toplum kesimlerine bile ihtiyaç duyması, onlara karşı duyarlı ve hassas olması sonucunu doğurur. Öte yandan, başkanlık sisteminde küçük partilerin seçim kazanıp iktidarı elde etme şansları olmadığı için küçük parti ve gruplar merkez partilerinin ideolojisine etki etmeye çalışırlar ve merkeze doğru kayarlar.

2.2.3. Başkanlık Sisteminin Zayıf Yanları

Katılık Sorunu

Başkanlık sisteminde, yürütme kuvvetinin başı olan başkan doğrudan doğruya ve belirli bir süreliğine seçilir. Başkanın belirli bir süreliğine seçilmesi, süresini doldurmadan görevine son verilemeyeceği anlamına gelir. Bu sert kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir gereğidir. Başkanlık sisteminde güvenoyu ve fesih gibi araçlar yoktur.

Yürütme kuvvetinin ve yasama meclisinin ayrı ayrı seçilmesi ve birbirlerinin görevlerini sonlandırma yetkisine sahip olmamaları nedeni ile siyasi süreç yeni seçimlere kadar donuklaşır. Katılık sorunu da denilen bu açmaz durum başkanlık sistemlerinde seçilmiş olan organların popülarite ve meşruiyetlerini kaybetmeleri halinde ortaya çıkar. Meclisin ve başkanın karşılıklı restleşmeleri ile sistem tıkanır. 2014 yılı içinde başkan ile Kongre arasında yaşanan bütçe krizi bu duruma bir örnektir. Öte yandan, başkanlık sistemlerinde yürütmenin yeniden seçilmesinin anayasada yapılan kısıtlamalar ile engellenmesi de katılık sorunu doğurabilir (Gözler, 2000: 41).

Başkanlık sisteminde, yürütme kuvvetinin sahibi olan başkanın seçmen desteğini kaybetmesine rağmen görevine son verilememesi ve seçmenlerin çok beğendiği, icraatlarını desteklediği başkanın ise yeniden seçilme kısıtı nedeni ile seçilememesi katılık sorununun iki ayrı boyutunu gösterir. Seçimlerden önce vadettiklerini yerine getiremeyen başkan popülaritesini kaybeder. Buna karşılık toplumun geneli ile ters düşen politikalar üreten bir başkan meşruiyet krizi de yaşayabilir. Her iki halde de başkanın görev süresi sabit olacağından yapacak bir şey yoktur (Yazıcı, 2011: 43-44).

Başkanlık sisteminde, sabit bir süreliğine seçilen başkanın görev süresi dolmadan ölmesi veya görevden başka bir sebeple çekilmesi veya düşürülmesi durumunda yerine başkan yardımcısı geçer. Ancak, seçmen oyunu verirken genelde başkan yardımcılarında ziyade başkanın bizzat kendisine oy verir. Başkan yardımcısının böyle bir durumda halkın desteğini tam olarak hissedememesi söz konusu olabilir. Bu durum sistemde meşruiyet sorununa yol açabilir ve bu problemin de çözümü yoktur (Yazıcı, 2011: 50).

Başkanlık sisteminde, başkan aynı zamanda hem yürütmenin başı hem de devlet başkanıdır. Bir kişinin hem kendini seçen seçmenlerin arzuları doğrultusunda icraat yapması hem de tüm

ulusu kuşatıcı bir profil çizmesi olanaklı olmamaktadır. Başkanlık sistemlerinde devlet başkanlığı kurumunun yürütmeden ayrı bir mekanizma olmaması nedeniyle kriz durumlarında arabulucu rolü oynayacak ve sistemi düzluğe çıkaracak bir kurumsal boşluk oluşur. Bu durumda sistemde bir katılık sorunu oluşturur (Yazıcı, 2011: 51).

Çift Meşruluk Sorunu

Başkanlık sistemi hem yasama kuvvetinin hem de yürütme kuvvetinin halk tarafından seçilmesini öngörür. Doğrudan doğruya halkın desteğini alan her iki kuvvette birbirine karşı meşruluk iddiasına girebilir. Bilhassa iki kuvvetin ayrı siyasi yaklaşımlara ve ayrı siyasi programlara sahip olması durumunda birbirleri ile rekabet edip işbirliğinden kaçınabilirler. Bu durumda sistem işletilemez ve meşruiyet sorunu doğar. Halbuki, başkanlık sistemi sert kuvvetler ayrılığının bir sonucudur ve doğası gereği yasama ve yürütme kuvvetleri arasında uzlaşma ve işbirliği gerektirir. Başkanın ve yasama meclisinin dengeli ve paylaşımcı olmaları halinde sistem sorunsuz işler. Aksi halde sistem tıkanır (Yazıcı, 2011: 53).

Başkan ile yasamanın anlaşmazlığa düştüğü durumlarda, bilhassa her ikisi de farklı siyasi partileri temsil eder konumda iseler, sistem tıkanıklığı olabilir. İşbaşındaki başkanı düşürmenin zorluğu ve yasamanın feshinin olanaksızlığı demokrasinin yönetemez hale gelmesine neden olabilir. Bu tür sistem çıkmazları bazen ABD'de dahi olmaktadır (Durgun, 2013: 250).

Herşeyi Kazanma veya Herşeyi Kaybetme Sorunu

Başkanlık sistemlerinde başkan doğrudan halk tarafından seçilir ve iktidarı tek başına kullanır. İktidarın bölünmezliği nedeniyle azınlıkta kalan siyasi grupların sistemden dışlanmış hissetme tehlikesi olur. Seçimi kaybedenlerin sistem dışında izole olma tehlikesi baş gösterir. Muhalefette kalanlar sistem içi yollar tıkanmış için sistem dışı yollara tevessül edebilirler.

Başkanlık sisteminde seçimi kazananın her şeyi elde ettiği, seçimi kaybedenlerin ise her şeyden mahrum kaldığı sıfır toplamlı bir oyuna dönüşen bir sürecin varlığı her zaman için söz konusudur. Sistemin bu niteliği politik çekişmeyi arttırır. Kazananların kaybedenler ile işbirliği yapmalarını gerektirecek zorlayıcı bir sebep yoktur. Kaybedenler de kazananlara karşı pozisyon alabilirler. Sonuçta sistem gerilir ve tıkanır (Gözler, 2000: 42).

Öte yandan devletin şekli de başkanlık sisteminin kazan veya kaybet özelliğine etki eder. Başkanlık sisteminin uygulandığı ülke federal bir devlet ise kazananın her şeyi kazandığı kaybedenin de her şeyi kaybettiği başkanlık seçimleri federe devletlerdeki seçimlerin seyrine göre dengelenebilir. Federe devlette kaybedenler federal devlette kazanabilirler veya tersi de olabilir. Bu durumda sistemin riskleri azalır. Kaybeden yerelde kazanabildiği için her şeyi kaybetmiş olmaz. Öte yandan, üniter devlet yapılarında başkanlık sisteminin kaybedenin her şeyi kaybettiği kazananın da her şeyi kazandığı toplam sıfır oyunun zafiyeti daha büyük kırılmalara yol açar (Yazıcı, 2011: 70).

Yönetimin Kişiselleşmesi Sorunu

Başkanlık sisteminde yürütme kuvveti tek kişide toplanmaktadır. Başkan yürütmenin başı olduğu gibi aynı zamanda devletin de başıdır. Halkın seçtiği ve görev süresi sabit bir başkan güç zehirlenmesi yaşayarak yönetimi kişiselleştirebilir. Çünkü, zamanla hem devleti hem hükümeti hem de tüm halkı temsil ettiğini anlar ve onlar adına en doğruyu kendisinin karar vereceği zehabına kapılabilir. Bu durum nihayetinde rejim krizine yol açabilir.

Ayrıca, başkanlık sistemi yasama kuvveti ile yürütme kuvvetinin zıt düştüğü durumlarda kilitlenir. Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi başkanlar yasama meclisini kanun hükmünde kararnameler yolu ile aşmaya çalışabilir. Halbuki bu kararnameler sadece olağanüstü durumlar için anayasaya konulur. Kendini güçlü hisseden başkan istisnai olarak kullanması gereken kararname yayımlama yetkisini meclisi by-pass edecek şekilde yaygın olarak kullanabilir. Yasama organı başkanın üzerinde denetim yetkisine sahip olmadığı için pasif duruma düşer(Özbudun, 2013a: 207).

Çoğunlukçu Demokrasi Sorunu

Başkanlık sisteminde yürütmenin gücünü elinde tutan başkan çoğunluk oyu ile iktidarı elde eder. Özellikle siyasi parçalanmanın fazla olduğu ve toplumsal bütünleşmenin zayıf olduğu ülkelerde başkanın her kesimi mutlu edecek icraatlar yapması zordur. Sistemin doğasında kaybedenlere fazla yer olmadığı için kutuplaşmalar artar.

Başkanlık sistemi doğası gereği çoğulcu bir rejim değildir. Sistem siyasi iklimi, ortak iş yapmaya ve konsensüs oluşturmaya değil çoğunlukçuluğa iter. Başkanlık sistemlerinde yürütme kuvveti tekçidir ve bölünmez. Bu nedenle iktidarda farklı eğilimler temsil edilemezler. Bu yüzden, bu sistemlerde farklı kişilerin ve grupların ortaklaşa menfaatlerinden çok tek bir kişinin eğilimleri doğrultusunda politik tercihler oluşturulur. Bu sistemde müzakere ve uzlaşma kültürü zayıf kalabilir. Sistemin hızla çoğunlukçu bir kimlik alması büyük olasılıktır (Yazıcı, 2011:79). Zira, başkanı yasama meclislerinde temsil edilen çoğunluk veya azınlık isteklerini yerine getirmeye zorlayacak herhangi bir mekanizma yoktur. İktidarın tekçi yapısından dolayı meclis içi azınlıkların iktidarda temsilinin imkansız olması nedeniyle, azınlıkta kalanlar siyasi ortama yabancılaşırlar ve etkisiz hale gelirler (Evcimen, 1992: 322).

3. TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİ TARTIŞMALARI VE ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN BAŞKANLIK ÖNERİSİ

1982 anayasası ve öngördüğü hükümet sistemi ilk zamanlardan itibaren tartışmalara ve eleştiriye konu olmuştur. Zamanla 1982 Anayasası önemli değişiklikler geçirmiştir. En önemli değişikliklerin başında 21 Ekim 2007 tarihli olanı gelir. Bu tarihte, 1982 Anayasa'nın 101. ve 102. maddelerinde yapılan değişikliklerle cumhurbaşkanının halkın genel oyu ile seçilmesi, görev süresinin beş yıla indirilmesi ve bir kişinin en fazla iki kez seçilebilmesi kabul edilmiştir. Öteden beri, hükümet sistemleri üzerinde, varolan tartışmalar da yeniden yoğunlaşmaya

başlamıştır. Özellikle siyasetçiler, entellektüeller ve akademisyenlerin aktif olarak hükümet sistemi tartışmalarına katıldıkları bir ortamda başkanlık sistemi irdelenmektedir.

1982 Anayasası’nın kabulü ve yürürlüğe girmesinin akabinde ilk defa Turgut Özal başkanlık sistemi lehine bir tartışma başlatmıştır. 1983 ile 1989 tarihleri arasında başbakanlık yapan Özal zaman zaman hükümet sistemi tartışmalarını gündeme getirmiştir. Özal’a göre, koalisyonlar ile atılım yapmak mümkün değildir ve eğer atılım yapmak suretiyle dünyada ilk 10-15 ülke arasına girmek istiyorsak başkanlık sistemine geçiş bir zorunluluktur (Gönenç, 2005: 1-2). Özal’dan sonra cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Demirel de sistem tartışmalarını devam ettirmiştir. 1994-1995 yıllarında, istikrarı temin için Cumhurbaşkanı’nın anayasal yetkilerinin genişletilmesi için bir takım önerileri kamuoyu ile paylaşan Demirel, 1997 yılından itibaren başkanlık sistemini Türkiye’ye önererek, artık bir rejim değişikliğinin gereğini vurgulamış, istikrarsızlığı gerekçe göstererek Türkiye’nin başkanlık sistemine geçmesinin tartışılmasını istemiştir. 2003 yılından itibaren ise Türkiye’de artık başkanlık sistemi lehine tartışmalar Adalet ve Kalkınma Partisi kaynaklı olarak gündeme gelmeye başlamıştır. 2003 yılının Ocak ayında Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu başkanlık sistemini istediğini beyan ederek konuyu tartışmaya açmıştır. Bu beyandan dört ay sonra da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başkanlık sistemini istediğini açıklamış ve buna gerekçe olarak da bürokratik oligarşi ile mücadeleyi göstermiştir (Oder, 2005: 43-60). Başkanlık sistemi tartışmaları 2006 yılından itibaren düşük yoğunluklu olarak devam etmiştir. Uzun bir aradan sonra 2010 yılından itibaren başkanlık sistemi tartışmaları tekrar alevlenmiştir (Duman, 2013: 655). Adalet ve Kalkınma Partisi, yeni anayasayı yapmakla görevli Anayasa Uzlaşma Komisyonu’na Kasım 2012’de Başkanlık Sistemi önerilerini resmi olarak sunmuştur (AKP’nin Başkanlık Sistemi Önerisi, 2012).

Söz konusu önerinin en dikkat çekici maddeleri arasında “Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri” başlıklı bölümün “Kanunların Başkan Tarafından Onaylanması ve Yayınlanması” başlıklı 11. maddesinde Başkanın kanunları on beş içinde onaylayacağı ve yayınlayacağı; Başkanın onaylamadığı kanunları bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçeyle birlikte aynı süre içinde TBMM’ye geri göndereceği ve TBMM’nin geri gönderilen kanunu üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu ile aynen kabul etmesi durumunda Başkanın kanunu yedi gün içinde yayınlayacağı; “Savaş Hali İlanı ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme” başlıklı 13. madde de savaş hali ilanına TBMM’nin yanı sıra TBMM’nin tatilde ve ara verme durumlarında silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olduğu durumlarda Başkanın da Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilmesi öneri olarak getirilmiştir (AKP’nin Başkanlık Sistemi Önerisi, 2012).

Öneriye göre, beş yıllık bir dönem için seçilecek kırk yaşını doldurmuş, milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahip vatandaşlar arasından halk tarafından en fazla iki dönem seçilebilecek başkan (madde 20), genel seçimlerde en az % 5 oy almış partilerce yada en az yüz bin vatandaş tarafından aday gösterilebilecek. Başkanın seçimini düzenleyen 21. madde ise, genel

oyla yapılacak seçimle geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday başkan seçilecek, bu oylamada çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci Pazar günü yapılacak ikinci oylamaya en çok oyu alan iki aday katılacak. Ayrıca, önerinin Başkanın görev ve yetkilerini düzenleyen 22. maddesinde Başkanın devletin ve yürütmenin başı olduğu ve genel (iç ve dış) siyaseti yürüteceği, kanunları onaylamak, kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri göndermek, Kanunların anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açmak; TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek; Bakanları atamak ve görevlerine son vermek; Başkanlık kararnamesi çıkarmak; uluslararası antlaşma akdetmek ve yayınlamak; TSK'nın başkomutanlığını temsil etmek; TSK'nın kullanılmasına karar vermek; sıkıyönetim ve olağanüstü hal kararnamesi çıkarmak; kamu yöneticilerini atamak ve görevlerine son vermek; üniversite rektörlerini seçmek; YÖK üyelerinin yarısını seçmek; üniversite rektörlerini seçmek; Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısını, Danıştay üyelerinin yarısını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını ve Hakimler ve Savcılar Başkanlık kararnamesi çıkarmak gibi yetkileri olması önerilmiştir (AKP'nin Başkanlık Sistemi Önerisi, 2012).

Öneriye göre, Başkan hakkında, kişisel ya da göreviyle ilgili suç işlediği iddiasıyla TBMM üye tam sayısının en az üçte ikisinin vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebileceği; Yüce Divan'a sevk kararının dörtte üç çoğunluğunun gizli oyuyla alınacağı (mad.24) TBMM ve Başkanlık seçimlerinin beş yılda bir aynı günde yapılacağı (mad. 27) ve TBMM veya Başkanın tek başına her iki organın seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verebileceği (mad.28) (AKP'nin Başkanlık Sistemi Önerisi, 2012).

Özbudun, AKP'nin başkanlık sistemi önerisinin demokratik bir sistem olan ABD başkanlık sistemine de uygun olmadığı ve mevcut demokrasiyi gerileteceğinin altını çizerek, bütün iktidarı tek kişinin elinde toplamayı amaçlayan AKP'nin önerilerinin aynen gerçekleşmesi durumunda sivil bir makamda çok fazla bir iktidar toplanması ve yoğunlaşması olacağı ve sonuçta klasik bir otoriterlikten daha otoriter ya da yarı demokratik bir sisteme geçileceği uyarısında bulunmuştur (Özbudun, 2013b).

Özbudun'a göre, güçlü yürütme ve güçlü yasama bir arada olamaz. AKP'nin önerisinin aslında güçlü yürütme zayıf yasamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, önerideki başkanın Anayasa Mahkemesi ve HSYK'nin (Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu) önemli bir bölümünü seçmesi yürütmenin yargıyı da kontrol etmesi anlamına gelir (Özbudun, 2013b).

AKP'ni taslağının ABD sisteminden çok farklı olduğunu, Başkan'a ağırlık tanıdığı ve yürütmenin yasama ve yargı karşısında üstün konuma yerleştirildiğini belirten Faruk Atay mevcut parlamenter sistemdeki Cumhurbaşkanı ve Başbakanın görevlerinin taslakta Başkanda birleştirildiğini, taslakta başkana bakanlıkların kuruluş ve teşkilat yapılarının başkanlık kararnameleriyle düzenlenmesi, sıkı yönetim ve olağanüstü hal ilanında ve sıkıyönetim kararnamesi ve olağanüstü hal kararnamesi çıkartılmasında Meclis onayının öngörülmemiş olmasını ve Meclis'in kabul ettiği yasaların başkanlık tarafından bir kez daha görüşülmek

üzere geri gönderilmesi durumunda Meclis'in ancak 3/5 çoğunlukla aynen kabul edebilmesi hususlarını eleştirmektedir (Ataay, 2013: 271-272).

Levent Köker, Başkan ile yasama organının seçim dönemlerinin karşılaştırılmak istenmesinin Başkanın hem yürütmeyi hem de yasamayı kontrol etmesini sağlayacağı yani yasama ve yürütme güçlerinin tek elde toplanacağını bunun da Başkanlık sisteminin mantığına ters olduğunu altını çizmiştir. Ayrıca Türkiye'de siyasi istikrar denilince koalisyonla yönetilmeme durumunun anlaşıldığı ancak, Kasım 2002'den beri Türkiye'de siyasi istikrar sorunu bulunmadığını ve dolayısıyla istikrar için başkanlık sisteminin temelden yoksun olduğunu ifade etmektedir (Köker; 2012).

3.1. Türkiye'de Başkanlık Sistemini Savunanların Argümanları

Başkanlık sisteminin teorik olarak istikrarlı ve güçlü bir yürütmeyi temin ettiği, demokratik bir niteliğe sahip olduğu, hesap sorulabilirliği ve önceden öngörülebilirliği sağladığı, iktidarın sınırlandırılmasını temin ettiği siyasi merkezin güçlenmesini sağladığı kabul edilir.

1980'lerin ikinci yarısında, hükümet sistemi tartışmaları esnasında, Başbakan Özal cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini tercih ettiğini kamuoyuna beyan etmiştir. Özal'a göre, cumhurbaşkanının fazla yetkilere sahip olması onun halk tarafından seçilmesini gerektirir. Bu durumda cumhurbaşkanı daha güçlü olur (Onar, 2005: 84-85). 1997 yılının Eylül ayında kamuoyuna görüşlerini açıklayan Demirel, istikrarsızlığı gerekçe göstermek suretiyle rejim değişikliği istemiş ve hükümetin halk tarafından beş yıllığına seçilen cumhurbaşkanınca kurulmasını önermiştir. Demirel'e göre, halka karşı sorumlu olan hükümetlerin meclis aritmetiğine bağlı olarak çok sık değişmesi istikrarsızlık yaratmaktadır. Cumhurbaşkanlığı makamındaki dördüncü yılında altı hükümet onayladığını beyan eden Demirel, bu kadar değişikliğin fazla olduğunu söyleyerek Türkiye'de başkanlık sisteminin kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüştür (Oder, 2005:47).

2002, 2007 ve 2011 genel seçimlerini ardı ardına kazanan ve hükümeti tek başına kuran Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhurbaşkanı Erdoğan günümüzde başkanlık sisteminin en önemli savunucularıdır. Erdoğan ve AKP, başkanlık sistemini savunurken daha istikrarlı ve yönetilebilir bir ülkenin ancak bu sistemle mümkün olduğunu ileri sürmektedir. AKP on yılı aşan bir süredir tek başına iktidardır. Bu süre içerisinde bürokratik kurumlarla giderek artan bir uyum içerisinde istikrarlı bir şekilde ülkenin yönetilmesi, özellikle ekonomik alanda yaşanan iyileşmeler Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından istikrarın bir sonucu olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla, istikrarın kalıcılığı için başkanlık sistemi Türkiye kamuoyuna önerilmektedir.

Başkanlık sistemi ile kalkınma arasındaki ilişkiyi inceleyen Cevdet Yılmaz, ülkenin son on yılda yakaladığı kalkınma hamlesinin istikrar ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yılmaz, 2002 yılında 230 milyar dolar olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 2012 yılında 800 milyar dolar seviyesine geldiği, kişi başına gelirin ise 3500 dolar seviyesinden 10500 dolar seviyesine çıktığı, Türkiye'de

belli bir partinin tek başına yürütmeye hakim olduğu dönemlerde ülkenin ekonomisinin yüksek performans gösterdiğini belirterek ortalama GSYH ve ortalama kişi başına gelirin sırasıyla 1950-1959 arasında %7 ve %4.2, 1966-1970 arasında %6 ve %3.4, 1984-1991 arasında %5 ve %2.9, 2003-2012 arasında %5 ve %3.7 oranlarında artarken koalisyon dönemleri olan 1962-1965 arasında %5.5 ve %3, 1972-1979 arasında %4.7 ve %2.4, 1992-2002 arasında %3.3 ve %1.9 arttığının altını çizmiştir. Demokrasinin var olduğu bu dönemlerde yürütmeye tek partinin hakim olduğu dönemlerde rakamların koalisyonların var olduğu dönemlere göre daha iyi olduğu, buna mukabil, istikrarın var olduğu ama demokrasinin olmadığı dönemlerde rakamların 1960-1961 arası %2.1 ve %-0.4, 1980-1983 arası %2.7 ve %0.3 olduğunu belirtmektedir. Yılmaz'a göre yukarıdaki performanslar yönetimde her türlü istikrarın değil demokratik istikrarın önemini göstermektedir. Yılmaz, istikrarın kalkınmadaki önemini ortaya koyduktan sonra başkanlık sistemine geçilmesinin Türkiye'de yürütme alanındaki istikrar sorununa nihai bir çözüm getireceğini ileri sürmüştür (Yılmaz, 2013: 13-14).

Hızlı bir şekilde değişen ve gelişen Türkiye'nin sahip olduğu sistemi her şeyden önce tarihsel şartları gereği değiştirmesi gerektiğini ifade eden Mazhar Bağlı, başkanlık sisteminin Türk toplumunun sosyolojik dokusuna uygun bir hükümet sistemi olduğunu da belirtmektedir. Bağlı'ya göre, toplumumuz lider eksenli bir düşünceye sahiptir. Liderler, sosyolojik olarak toplum tarafından önemli ve doğal bir kümelenme ile takip edilerek toplumsal sorunlar kolayca çözülecektir (Bağlı, 2013: 187-188).

Türkiye'nin başkanlık sistemini gündemine alması gerektiğini savunan Fedai'ye göre, Türkiye'nin siyasal kültürü ve deneyimi yürütmenin tek başlı olması yönündedir. Halk başında bir kişi görerek hesabını da ondan sormak ister. Yürütmede iki başlılık siyasi kültürümüze terstir. O halde, siyasal sistem siyasi kültüre uyarlanmalıdır. Başkanlık sistem ile gelebilecek bir federal sisteme de sıcak bakan Fedai'ye göre, federal sistem büyük devletlere ait bir sistemdir (Fedai, 2013:689-691).

Yeni anayasanın ve hükümet sisteminin tartışıldığı bugünlerde Amerikan Modeli'nde alacağımız birçok ders olduğunu savunan Murat Yanık, başkanlık sisteminin ülkemiz için uygun olduğunu belirtmektedir. Yanık'a göre, ülkemizin bugün yaşadığı süreç Amerikan sisteminin kuruluşunun başlangıç dönemleri ile benzeşmektedir. Yeni dönemde, Amerikan Kurucu Babaları gibi biz de yeni, sivil, çoğulcu, demokratik bir anayasa yapmalıyız. Yeni anayasada benimsenen hükümet sistemi başkanlık sistemi olmalıdır. Çünkü; Türkiye mevcut hükümet sistemiyle bölgesel bir güç ve küresel bir aktör olamaz. Yanık, Türkiye'nin hedeflerine ulaşabilmesi için Amerikan tipi klasik başkanlık sistemini tercih etmesi gerektiğini savunmaktadır (Yanık, 2013: 667).

Türkiye uzun yıllardan beri temsilde adalet ve yönetimde istikrar aramıştır. Fakat, bu ikisini aynı anda yakalamak çok zordur. Temsilde adaleti sağlayacak bir seçim sistemi yönetimde istikrarsızlığa neden olmaktadır. Yönetimde istikrarı sağlayacak bir seçim sistemi de, halihazırda

ülkemizde olduğu gibi, temsilde adaleti sağlamaktan uzaklaşmaktadır. İşte tam da bu noktada başkanlık sisteminin bu iki ideali aynı anda gerçekleştirecek formül olduğunu savunan Cevat Okutan, başkanlık sisteminin, yönetimde istikrar endişesinin esiri olmaktan çıkmış bir seçim sistemi ile oluşacak çoğulcu bir meclis ve karşısında temsilde adalet kısıtlamasının dışına çıkmış bir yürütmenin gerçekleştirebileceği yegâne sistem olduğunu belirtmiştir (Okutan, 2013: 706).

Başkanlık sistemini savunan Hasan Tahsin Fendoğlu gerekçelerini şu şekilde sıralamaktadır: Öncelikle, merkezi hükümetler istikrar sorunu yaşamaktadır. Türkiye'de belediyelerde var olan istikrar hükümetlerde yoktur. 1970-1980 yılları arası 12 hükümet değişmiş ve her hükümetin ömrü bir yıldan daha az olmuştur. Cumhuriyet'in 89. yılında 61 hükümet işbaşı yapmıştır. Halbuki 61. hükümeti normalde cumhuriyetin 305. yılında görmek gerekiyordu. O halde, bu yapısal sorun başkanlık sistemi ile kesin çözüme kavuşur. Diğer taraftan, TBMM'nin gerçek işlevini yasama ve denetim olması gerekirken, sıkı parti disiplini ve parlamenter sistemin yapısı gereği, bu işlev hükümsüz hale gelmiştir. Meclis, asli vazifesini kazanarak gerçek bir yasama gücü ve bütçenin denetleyicisi olmalıdır. Meclis, ancak başkanlık sistemi sayesinde bu gücü elde edebilecektir. Fendoğlu'na göre, Türkiye'nin toplumsal yapısına en uygun sistem başkanlık sistemidir. Homojen olmayan ve imparatorluk bakiyesi bir toplumda başkanlık sistemi birleştirici bir unsur işlevini görebilir. Ayrıca, başkanlık sisteminin Türk devlet geleneğinin bir mirası olduğunu, dolayısıyla Türkiye'nin yönetim geleneklerinin de başkanlık sistemine uygun olduğu, örnek olarak, Atatürk devrinde parlamenter sistemin varlığına rağmen dönemin başbakanlar ile değil bizzat Atatürk ile anıldığı, İnönü, Menderes, Özal ve Demirel dönemi için de aynı şeyin söylenebileceğinin altını çizmiştir. Fendoğlu, başkanlık sistemi için federalizmin şart olmadığını savunur. Başkanlık sistemi ile yerinden yönetimin esas alınması gerektiğini belirten Fendoğlu, Kürt sorununun da başkanlık sistemi ile daha rahat çözülebileceğini belirtmektedir. Fendoğlu'na göre, son anayasa değişiklikleri ile yarı-başkanlık sistemine yaklaşan Türkiye zaten 1908'den beri sui generis (kendine özgü) bir parlamenterizm uygulamaktadır. Atatürk, İnönü, Özal ve Erdoğan mevcut sisteme rağmen ülkeyi başkan gibi yönetmişlerdir. O halde, zaten yarı-başkanlığa yakın duran sistem yerine ülkeye uygun başkanlık sistemine geçilmelidir (Fendoğlu, 2013: 583-586).

Türkiye'de hükümetlere istikrar ve etkinlik kazandırma yöntemlerini irdelediği makalesinde Kemal Gözler, başkanlık sisteminin istikrar ve etkinlik için çare olup olmayacağını cevabını aramıştır. Gözler'e göre, başkanlık sistemi Türkiye'de yürütmeye istikrar kazandırır. Çünkü; başkanlık sisteminde hükümet tek kişiden oluşur ve sabit görev süresi içerisinde güvensizlik oyuyla düşürülemez. Bu nedenle, başkanlık sisteminde mutlak istikrar vardır. Öte yandan, istikrar her zaman etkinlik anlamına gelmez. Gözler'e göre, başkanın görev süresinin sabit olması yetmez aynı zamanda etkin de olması gerekir. Klasik başkanlık sistemi Türkiye'ye uygulanırsa etkin yönetime kavuşulamaz. Çünkü; etkin yönetim için başkanın kanunlara ihtiyacı vardır. Türkiye'deki siyasi bölünmüşlük sorunu nedeni ile başkan ile parlamento çoğunluğunun her

zaman aynı partiden olması beklenemez. Bu tespitleri yapan Gözler, kararnameli başkanlık sistemi önerisini getirmiştir. Gözler'e göre, sadece mahfuz alanların düzenlenmesi amacıyla verilecek başkanlık kararnamesi yetkisi, Türkiye'de yürütmeye istikrarın yanında etkinlik de kazandırabilir (Gözler, 2000: 43-46).

Türkiye'de başkanlık sistemini destekleyenlerin başında gelen Burhan Kuzu'ya göre, başkanlık sisteminin Türkiye'ye uymayacağı yönündeki görüşlerin temelinde milli iradeye güvensizlik yatmaktadır. Halbuki, Türkiye'nin sosyo-kültürel yapısına en uygun model başkanlık sistemidir. Eski Türklerden ve Osmanlı'dan miras padişah geleneği ile cumhuriyet sonrası güçlü icra dönemleri başkanlık sistemi modelini çağrıştırmaktadır. Kuzu, ayrıca ABD'nin kuruluşunda sistem oluşturulurken Osmanlı yönetiminden de etkilenildiğini iddia etmektedir (Kuzu, 1996:75-76). Kuzu'ya göre, başkanlık sisteminin Türkiye'ye diktatörlük getireceği fikri temelsizdir, çünkü parlamenter sistemdeki başbakanlar başkanlık sistemindeki başkanlardan daha güçlüdürler. Başkanlık sisteminde esas güç başkanda değil parlamentodadır. Başkanlık sisteminin avantajı yürütmeye istikrar sağlamasıdır. Kuzu, sol siyasi çevrelerin başkanlık sistemini istemediğini ve diktatörlük fikrini yaydığını düşünmektedir. Çünkü; Türkiye'de genelde kabul edilen solun %35 sağın da %65 desteğe sahip olduğu algısı nedeni ile başkanlık sistemi olursa sol hiçbir zaman iktidara gelemeyecektir (Kuzu, 2013: 39-44). Kuzu'ya göre, sol çevrelerin bu endişesi yersizdir. İyi bir ekonomik programa sahip bir sol, iki yapılu bir yarışta, iktidar yarışını kazanabilir (Kuzu, 2011: 114). Kuzu, başkanlık sistemi ile birlikte dar bölge seçim sisteminin uygulanması halinde milletvekillerinin parti disiplini ve lider sultasından kurtularak özgür hareket edeceğini dolayısı ile parlamentonun güç kazanacağını ileri sürmektedir (Kuzu, 1996: 78). Kuzu'ya göre “*Dünyadaki genel eğilim iktidarın kişiselleşmesi (kişisel iktidar değil) yönündedir. Vatandaşların bu tür iktidar anlayışına sempati duyduğu gözlemlenmektedir. Bunun da nedeni; bu tür bir iktidarla işlerin daha iyi yürüyeceğine ve sorumlunun daha iyi belirlenebileceğine inanılmış olmasıdır*”(Kuzu, 2011: 127).

3.2. Başkanlık Sistemine Karşı Olanların Argümanları

Akademik çevrelerde ve kamuoyunda başkanlık sistemi tartışmalarının bu sistemin avantaj ve dezavantajlarının irdelenmesi ile sınırlı kaldığını belirten Levent Gönenç'e göre, başkanlık sistemine gerçekten geçilip geçilemeyeceğinin ve bu geçişin maliyetinin de sorgulanması gerekir (Gönenç, 2005:2). Hükümet sistemini değiştirmenin bir maliyetinin olacağını, bu maliyetin değişimden kaynaklanan hukuki ve teknik konular ile öğrenme sürecinden kaynaklanan sorunlardan kaynaklanacağını belirten Gönenç, hükümet sistemi değişikliğinin akılcı bir tercih olmayacağını belirtmiştir. Gönenç, 2007 Anayasa değişikliği sonrası halkın oyu ile seçilecek olan cumhurbaşkanının tekrar meclis oyu ile seçilmesi yönteminin geri getirilmesinin zor olduğunu ifade etmektedir. O halde, bir çözüm olarak değişimi gerekli kılan sorunların giderilmesi amacıyla cumhurbaşkanının mevcut yetkilerini azaltmak ve rasyonelleştirilmiş parlamenterizm mekanizmalarına yer verilmesi gerekmektedir (Gönenç, 2013: 277-279).

Türkiye’nin çok partili bir sisteme sahip olduğu ve çok partili sisteme sahip az gelişmiş ülkelerin başkanlık rejimi içinde demokrasilerini ayakta tutamadığını ileri süren Ersin Kalaycıoğlu, başkanlık sisteminin Türkiye’yi siyasal ve kurumsal istikrarsızlığa iteceğini savunmuştur. Kalaycıoğlu’na göre, yürütmenin yasama gibi genel oyla belirlendiği sistemler katıdır ve organların görev süreleri sabittir. Bu nedenle, halkın protesto ve sokak hareketlerine teşvik edilmesi söz konusudur. Kalaycıoğlu, Türkiye’nin başkanlık sistemine geçmek suretiyle rus ruleti oynamaması gerektiğini, seçmeni paydaş olarak gören, açıklığı ve hesap verilebilirliği sağlayan, uzlaşmaya değer veren bir üslup ile parlamenter rejimini güçlendirmesi gerektiğini savunmaktadır (Kalaycıoğlu,2005: 26-27).

Erdal Onar’a göre, başkanlık sisteminin en önemli sakıncası yasama organı ile yürütme organı arasında görüş ayrılığı çıktığında sistemin kilitlenme potansiyelinin yüksek olmasıdır. Bu tür tıkanıklığı açmak için gerekli olan uzlaşma kültürünün gelişmediği ülkelerde bu sistem sağlıklı olarak işlemez. Onar’a göre, ülkemizde uzlaşma kültürü zayıftır ve dolayısı ile bu sistem işlemez. Cumhurbaşkanı’nın halkın genel oyu ile seçilmesine de karşı olan Onar, hükümet krizleri ile başedebilmenin yolu olarak kurucu güvensizlik oyu unsurunun anayasamızda kabul edilmesini savunmaktadır. Onar’a göre, ayrıca cumhurbaşkanı’nın yetkileri sınırlandırılarak parlamenter sistemdeki olağan çizgilere çekilmelidir (Onar, 2005: 100-104).

Türkiye’de başkanlık sistemini savunanlar genellikle iki argüman sunduklarını öne sürmektedirler; güçlü ve istikrarlı yürütme ile bağımsız ve etkin yasama. Ergun Özbudun’a göre bu iki amacın aynı anda gerçekleşmesi imkan dahilinde değildir. Başkanlık sistemi dar anlamda yürütmede istikrar ve uyum sağlar, ama bunu genel anlamda siyasi istikrar ile karıştırmak doğru değildir. Özbudun, başkanlık sisteminde başkanın parlamentoyu etkileme imkânlarının sınırlı olmasının siyasal tıkanmalara neden olduğunu ve demokratik sürecin kesintilere uğrama ihmalinin, ampirik veriler ışığında, parlamenter rejime oranla daha fazla olduğunu savunmaktadır (Özbudun, 2005: 106-107). ABD’de yasama ile yürütme arasında kilitlenmelerin görece az oluşunu Amerikan siyasal partilerinin yapılarına bağlayan Özbudun, ABD ile aynı şartlara sahip olmayan Latin Amerika ülkelerinde sistemin başkalaştığını belirtmektedir. Latin Amerika başkanlık sistemlerinde yasama ile yürütme arasındaki kilitlenmeleri açacak mekanizma olarak ortaya çıkan ve başkanlara kanun hükmünde kararname çıkarma imkânı veren yetkilerin delegasyoncu demokrasilere sebep olduğunu belirten Özbudun, bu durumun başkanlık sistemini demokratik niteliğinden saptırarak yozlaşmaya neden olduğunu belirtmektedir (Özbudun, 2013: 207).

Özbudun’a göre, başkanlık sistemini savunanların argümanlarından biri olan, Türkiye’nin sosyal yapısının ve siyasal geleneğinin bu sisteme uygun olduğu savından kasıt Türkiye’nin monarşi mirası ve tek parti deneyimi ise, tam da bu sebepten Türkiye başkanlık sistemini reddetmelidir. Çünkü, zaten kişisel liderliğe dayanan siyasal partilerin olduğu bir ortamda bu eğilimleri besleyecek bir sistemden daha ziyade sınırlayacak bir sistem tercih edilmelidir

(Özbudun, 2005: 111). Özbudun, ılımlı ve işleyen bir çok parti sisteminin zaten istikrarı sağlayabileceğini, parti sisteminin aşırı ölçüde parçalı ve ideolojik olarak kutuplaştığı bir sistemde ise ne parlamenter rejimin ne de başkanlık rejiminin istikrarı temin edemeyeceğini savunmaktadır (Özbudun, 2013: 208). Özbudun'a göre, 1946 yılından beri parlamenter sistem ile yönetilen Türkiye'nin bu geleneği terk etmesi için hiçbir zorlayıcı sebep yoktur (Özbudun, 2005: 111). Özbudun, Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçim yönteminin korunmasını, ancak yetkilerinin parlamenter sistem normlarına çekilmesini önermektedir (Özbudun, 2013: 213).

İlter Turan, başkanlık sisteminin ülkemizde uygulanmasını isteyenlerin genellikle Amerikan Başkanlık Sistemini anlattıklarını, hâlbuki Amerikan sisteminin kendine özgü sosyolojik ve siyasi temelleri olduğunu ve ülkemize uygulanmasının arzulanmayan sonuçlara yol açacağını savunmaktadır. Turan'a göre, Amerikan sistemini kuranlar krallık kurumundan etkilenmiş ve geçici ve seçilmiş bir kral olarak başkanlara rol vermişlerdir. Siyasi süreçler itibarıyla de anayasanın dengeleme ve denetleme mekanizmaları ile şekillendirildiği ve kurumların sınırlandırıldığı bir sistem kurulmuştur. Turan, Amerika'daki toplumsal yapının da zaman içerisinde sistemi içselleştirerek benimsediğini vurgulamaktadır. Toplumsal kültür ve davranışların desteklediği Amerikan sisteminin güçlü bir unsuru da gelişmiş bir sivil toplum geleneğidir. Ayrıca, federal sistemin varlığı da Amerikan modelinin başarısındaki temel unsurlardan biridir (Turan, 2005: 114-117). Başkanlık sisteminin istikrar ve etkinliği sağladığı tezlerini doğru bulmayan Turan'a göre Latin Amerika ülkelerinin de gösterdiği üzere başkanlık sistemi tek başına istikrar ve etkinlik sağlayamamaktadır (Turan, 2013: 528).

İstikrarı sağlamada tek etkenin hükümet sistemi olmadığını belirten Zafer Üskül, Türkiye'deki parlamenter sistem uygulamasının, bürokratik vesayet sistemi nedeni ile istikrarsız bir seyir izlediğini vurgulamıştır. Üskül'e göre, uzun yıllar boyunca sistemin kendi kuralları içerisinde işlemesine izin verilmemiştir. Oysa bugün itibarıyla vesayet rejimi büyük oranda ortadan kalkmıştır ve herhangi bir istikrarsızlık emaresi yoktur (Üskül, 2013:535).

Başkanlık sistemine prensip olarak karşı olmadığını belirten Mustafa Erdoğan, bu modelin Türkiye'ye uygulanmasının kolay olmadığını savunmaktadır. Erdoğan, herhangi bir hükümet sisteminin, kağıt üzerinde anayasal ve yasal olarak düzenlenmesinin, sistemin başarısını tek başına sağlamaya yetmeyeceğini belirtmektedir. Bir ülkenin siyasal gerçekliğinin kağıt üzerindeki anayasal model kadar sistemin başarısına etki edebildiğini belirten Erdoğan'a göre, siyasal gerçeklik; siyasal kültürü, siyasi partilerin yapılarını, partilerin birbirleriyle ilişkilerini, toplum ve siyasetin ideolojik ayrışmasını, uzlaşma kültürünün gücünü ve parti taraftarlığının boyutlarını kapsar. Bütün bu unsurların Türkiye'deki mevcut yapısı incelendiğinde Türkiye'de gerçek kuvvetler ayrılığına dayanan bir başkanlık sistemi kurmak mümkün gözükmemektedir (Erdoğan, 2013: 545). Mustafa Erdoğan, ayrıca, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kafasındaki Başkanlık modelinin ABD modelinden çok tek bir liderin bütün siyasi gücü kontrol ettiği

otoriteryan Latin Amerika tarzı bir başkanlık modeli olduğunun altını çizmiştir (Erdoğan, 2014).

Başkanlık sisteminin Türkiye'de başarıya ulaşacağını ummanın iyimser bir beklenti olacağını savunan Mehmet Merdan Hekimoğlu, bunu Türkiye'nin özgü şartlarına bağlamıştır. Öncelikle, Türkiye'nin devrimci bir siyasi tarihi vardır ve siyasi kültür ABD'nin aksine çatışmacıdır. Ayrıca, Türkiye'de siyasal partiler ideolojik ve disiplinlidir. Uzlaşma ortamından uzak bir siyasi yapıda aynı siyasi görüşe sahip olmayan başkan ve meclisin birlikte çalışması zorlaşır. Sistemde arabulucu rolde bir devlet başkanı da olmayacağından sistem tıkanacaktır. Hekimoğlu, ABD ile karşılaştırıldığında ülkemizde sivil toplum geleneğinin ve kamuoyu denetiminin de zayıf olduğunu ileri sürmektedir. Hekimoğlu, parlamenter sistemi aksaklıklarını gidererek uygulamaya devam etmek gerektiğini savunmaktadır. Basit tek turlu çoğunluk sistemi ve rasyonelleştirilmiş parlamenterizm uygulamaları başarı getirecektir (Hekimoğlu, 2013:589-591).

Servet Armağan'a göre, ülkemizde yüz kırk yıllık geçmişi olan parlamenter sistemden vazgeçilmesi için geçerli bir sebep yoktur. Ülkedeki aksamalar parlamenter sistemden değil Anayasadaki yanlış düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Armağan, hükümet sistemindeki değişikliğin beraberinde idari sistemde de değişikliği zorunlu kılacağını, ülkede idari rejimin yeniden düzenlenmesinin zor ve zaman alıcı bir süreç alacağını savunmaktadır. Armağan, başkanlık sisteminin tam bir olgunlukla ABD'de uygulandığını, bu ülkenin tarihi tecrübesinin ve toplumsal yapısı ile kültürünün kendine has özellikler sergilediğini ifade etmektedir. Türk toplumu ile Amerikan toplumunun bünyelerinin derin farklılıklar taşıdığını belirten Armağan, başkanlık sisteminin ülkemize uygulanmasının uygun olmadığını savunmaktadır (Armağan, 2013: 600-607).

Başkanlık sisteminin en önemli özelliği olan devlet başkanının halkın genel oyu ile seçilmesinin demokratik meşruiyeti arttıracığı ve bölünmüş toplumlarda başkanın birleştirici bir rol üstleneceği iddialarına karşı, Türkiye'de liderlerin kurumsal yapılardan ve kurallardan daha önemli olduğu, sivil toplumun kökleşmediği, demokratik prensiplerin tam olarak yerleşmediği ve dolayısı ile seçilecek bir başkanın siyasal megalomanlık yapabileceği ileri sürülmüştür. Kazananın her şeyi kazandığı bir sistemde, seçmenlerin politikayı imajlarla algıladığı video demokrasisi çağında, başkanlık seçimlerinde popülizmin sınırlarının zorlanacağı ve siyasetin bir rekabet alanı olmaktan çıkarak savaş alanı olacağı ileri sürülmüştür (Tosun ve Tosun, 2013: 608-609).

ABD'de gevşek disiplinli iki partili sistemin başkanlık rejiminin başarılı olarak uygulanmasında etkili olduğu tespitini yapan Ekrem Ali Akartürk, Türkiye'de ise etnik, dinsel ve ideolojik açıdan kutuplaşmış çok parti sistemi olduğunu ve Türk parti sisteminin disiplinli, lider sultasına dayalı, geleneksel bir yapısı olduğunu belirtmektedir. Akartürk, mevcut parti sisteminin, başkanlık rejimi altında, kişisel iktidarların ortaya çıkmasına neden olacağını savunmaktadır. Akartürk'e göre Türk parti sistemi ile ABD'deki parti sisteminin benzerlikleri

azdır ve dolayısıyla parti sistemimiz başkanlık sistemi için elverişli değildir (Akartürk, 2013: 697).

Başkanlık sisteminin daha demokratik bir sistem olduğu iddiasına itiraz eden Abdurrahman Eren, The Economist'in 2011 yılında yayınladığı demokrasi indeksine vurgu yapmıştır. Bu indekse göre, 167 ülke içerisinde 36 ülke başkanlık sistemi ile yönetilirken 67 ülke parlamenter sistem ile yönetilmektedir. Çalışmada sayılan 25 tam demokratik ülkenin 21 tanesi parlamenter sisteme sahiptir. Eren'e göre, başkanlık sistemi daha çok otoriter ya da melez rejimler tarafından tercih edilmektedir. Başkanlık sisteminin Türkiye'nin siyasi kültürüne uygun olduğu savına da itiraz eden Eren'e göre, Osmanlı'da mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçilmesi ve parlamenter sistemin günümüze kadar gelmesi Amerikan modeline değil İngiliz modeline benzer bir süreçtir. Başkanlık sisteminin Türkiye'nin artan bölgesel rolüne uygun olduğu savına da itiraz eden Eren, bilakis parlamenter sistem sayesinde dış politikada denge sağlanabildiğini ve başbakan bir toplantıda keskin bir tavır alırken cumhurbaşkanının başka bir toplantıda daha dengeleyici tavır alabildiğini bununda ülke çıkarları için elzem olduğu vurgulamaktadır (Eren, 2013: 698-701).

Türkiye'nin yaşadığı darbelerin parlamenter sistemi uygulamasından kaynaklanmadığını söyleyen Yazıcı'ya göre "*Mevcut hükümet sistemi, başkanlık seçiminde iki türlü mutlak çoğunluk esasının benimsendiği saf başkanlık sistemi olsaydı, sağın parçalanmış olması nedeniyle, ılımlı sağın başkan adayı, gerek seçilmek gerekse de politikalarını yürürlüğe koyabilmek için aşırı sağın desteğine ihtiyaç duyacaktı. Böyle bir sistem altında solun başkan adayı, hiçbir zaman seçimi kazanamayacaktı. 1950'den bu yana ortaya çıkan seçim sonuçları değerlendirilirse, %60 ile %65 arasındaki Türk seçmenin sürekli olarak sağ partilere oy verdiği, buna karşılık sol oyların %30 ile %40 arasında değiştiği görülecektir. Bu yüzden, başkanlık sistemi, sol partileri sürekli olarak iktidar dışında kalmaya mahkum edecekti. Dahası, başkanlık sistemi solu siyasi sistemden uzaklaştırarak kutuplaşmayı güçlendirecekti. Sonuçta, başkanlık sistemi altında demokrasinin çöküntüye uğraması parlamenter sistemdekinden daha güçlü bir ihtimal olabilirdi*" (Yazıcı: 2011: 166). Yazıcı 1970'ler Türkiye'sinde hükümet sistemi arayışlarının bir ölçüde haklı olduğunu, ancak 2002, 2007 ve 2011 genel seçimlerinde bir partinin tek başına hükümet kurarak iktidarı sağladığı günümüzde başkanlık sistemi arayışlarını haklı kılacak bir sebep olmadığını savunmaktadır (Yazıcı, 2013:540). Yazıcı'ya göre, ülkemizde yüzyılı aşkın bir zamandan beri uygulanan parlamenter sistemden vazgeçerek başkanlık sistemine geçilmesi önerisinin, icrai nitelikteki yetkileri tek başına kullanma eğilimi olan liderler ve bu liderlerin yakın çevresindeki kişiler dışında akademik ve siyasi camiadan yeterli desteği görmemesi doğaldır (Yazıcı, 2005: 142).

4. SONUÇ

1876 yılından itibaren Türkiye'nin parlamenter sistem tecrübesinin başladığı kabul edilir. Kanun-i Esasi ile başlayan ve günümüze ulaşan süreçte Türk Anayasa koyucuları parlamenter

sistemi hükümet rejimi olarak tercih etmişlerdir. Başkanlık sistemi ise 1980'li yıllardan sonra zaman zaman Türkiye'nin gündeminde alternatif bir hükümet rejimi olarak yer almaya başlamıştır. Cumhurbaşkanı Özal ile başlayan ve Demirel ile devam eden süreçte hükümet sisteminin değiştirilerek başkanlık rejimine geçilmesi yolunda öneriler olmuştur. Erdoğan dönemi de başkanlık sistemi önerilerinin yapıldığı ve nihayet bu önerilerin anayasa değişikliği için resmiyete büründüğü bir dönem olarak kayda geçmiştir. Başkanlık sistemi isteyenlerin ana dayanak noktasını istikrarlı bir hükümet arayışı oluşturmaktadır. Bu görüşü savunanlar Türkiye'nin mevcut sisteminin yetersizliklerle dolu olduğu, istikrarlı ve etkin bir yönetimi sağlamaktan uzak olduğunu iddia etmektedirler. Hatta yukarıda ifade edildiği gibi Başkanlık sistemine karşı olan bazı bilim insanları mevcut parlamenter sistemin rehabilite edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Öte yandan, hükümet sistemlerinin başarısı, uygulandıkları ülkelerdeki siyasal partilerin nitelik ve işlevleri ile yakından ilgilidir. Hem parlamenter sistemde hem de başkanlık sisteminde iki partili bir siyasi yapının olması yürütmenin etkinlik ve istikrarı için elzem kabul edilir. Çok partili siyasal yapılarda uzlaşma kültürünün varlığı önemlidir. Çok partili sistemlerin başkanlık rejimlerinde sistem kilitlenmesine neden olabileceği kabul edilir. Parlamenter sistem, niteliği itibariyle oydaşmaya ve uzlaşmaya daha yatkın bir sistem olduğu için çok partili sistemlerin parlamenter rejimlerde daha az sorunlarla karşılaşacağı kabul edilir. Türkiye'ye sistem önerirken, çok partili bir sistemin veri olduğunu kabul etmek ve başkanlık sisteminde bu durumun krizlere yol açabileceğini kabul etmek gerekir.

Ayrıca, çıkar ve baskı grupları da günümüz dünyasının bir gerçeğidir. Çıkar ve baskı grupları hükümet sistemlerinin işleyişini etkileyen bir işleve sahiplerdir. ABD'de yasama organı üyeleri üzerindeki çıkar ve baskı gruplarının etkisi herkesçe bilinen bir gerçektir. Esasında başkanlık sisteminde, yasama organının ve üyelerinin konumu ve seçilme yönteminin, ülkemizde de aynı sonucu doğurabileceğini hesaba katmak gerekir. Bu durum, başkanlık sistemini demokratik siyasal sistem olma özelliğini bozucu bir etkiye sahiptir. Parlamenter sistemde bu etkinin daha az olacağını kabul etmek gerekir.

Türkiye iktidar yapısı bakımından üniter bir devlettir ve iktidar kaynağı bakımından da cumhuriyettir. Hükümet sistemlerinin devletin şekli ile doğrudan bir bağlantısının olduğunu ileri sürmek doğru olmaz. Ancak ABD'de uygulanan başkanlık sisteminin başarılı olmasında federal yapının önemli bir payı vardır. ABD'de birçok kamu hizmeti federe devletler tarafından yerine getirildiği için federal düzeydeki bir sistem tıkanması genel hayatı daha az etkiler. Türkiye'nin mevcut sisteminden vazgeçerek başkanlık sistemine geçmesini savunanların, Amerikan Başkanlık Sisteminde sübap işlevi gören federal yapıya alternatif olarak Türkiye için ne önerdiklerini bilimsel olarak gerektirendirmeleri gerekir.

Başkanlık sisteminde başkanın görev süresi sabittir. Suçlama mekanizması dışında görevden alınmaz. Türkiye gibi siyasal ve ideolojik parçalanmışlık yaşayan bir ülkede başkanın

görev süresinin katılığı siyasi istikrarı bozucu bir etki yapabilir. Sistem sıkışmalarından güvenoyu ve fesih mekanizmaları yolu ile çıkma şansı bulunan parlamenter sistemden vazgeçip bahse konu mekanizmalara sahip olmayan başkanlık sistemine geçilmesini savunanların, karşılaşılması muhtemel problemler için öngördükleri demokratik yöntemleri de formüle etmeleri gerekir. Yapılacak olan önerilerin başkanlık sisteminin demokratik siyasal sistem olma niteliğini bozucu etkiye de sahip olmaması gerekir.

Başkanlık sisteminin, yönetebilen bir sistem olması için yasama ve yürütme organları arasında işbirliği ve uzlaşma gerekir. Yasama organını oluşturan siyasal çoğunluk ile başkanın farklı siyasi programlara sahip olduğu durumlarda sistemin etkin ve verimli çalışması için bu iki organ arasındaki ilişkinin işlemesi gerekir. Meşruiyetini doğrudan doğruya halktan alan ve farklı siyasi programlara sahip olan bir başkan ile meclisin olduğu Türkiye'nin yönetilebilirliğinin iyi hesaplanması gerekir. Bu durumda, başkanlık sistemi Türkiye'de sağlıklı işlemeyecektir.

Başkanlık sisteminde kazanan her şeyi kazanır. Türkiye'de toplumun siyasal tercihleri tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmıştır. Başkanlık sistemine geçilmesi halinde arzulanan iki parti sistemine evrilme olup olmayacağı konusu bilimsel olarak belirsizdir. Merkez sağa hakim tek bir partinin yürütme kuvvetini öngörülebilir gelecekte sürekli olarak elinde tutmasının dar manada istikrar getirebilir fakat, böyle bir siyasal yapılanmanın uzun vadede ülkemize ne kazandıracığını, demokratik bilincimizi ne yönde etkileyeceğini iyi hesaplamak gerekir. Türkiye için önerilen siyasal sistemin en önemli özelliğinin herkesin nefes alabileceği bir yapıya sahip olması gerektiği gerçeği gözardı edilmemelidir.

Başkanlık sisteminin en korkulan yönü diktatörlüğe dönüşmesi ihtimalidir. Türkiye'de muhtemel bir başkanlık sisteminde başkanın diktatöre dönüşmesi bile, başkanlık sisteminin yönetimde bir kişiselciliğe ve güç zehirlenmesine yol açma ihtimalinin, Türkiye için, az olmadığını da kabul etmek gerekmektedir. Türkiye toplumunun lider etrafında kümelenme ve lideri yüceltme kültürünü üzerinden tam olarak atabildiğini söylemek de zordur. Uygulanacak başkanlık sisteminde, içinde bulunduğumuz kültür ortamının da kaçınılmaz bir sonucu olarak bir külte dönüşecek başkanın, güç zehirlenmesi de yaşaması olasıdır ve güç zehirlenmesi yaşayan bir liderin toplumu etkileyen politik kararlarda yanlışlıklar yapma ihtimalindeki artışı da bilimsel olarak irdelemeleri gerekir.

Türkiye, uzun bir demokrasi geçmişine sahip olduğu halde çoğulculuğu tam olarak sindirebilmiş değildir. Çoğulculuk, toplumun bir arada yaşaması için herkesçe kabul edilmesi gereken ve bir sistemin demokratik niteliğini arttıran bir unsurdur. Başkanlık sistemi nitelik itibarı ile çoğulcu değil, çoğunlukçu bir sistemdir. Türkiye'nin tercih edeceği siyasal sistemde, tekçi bir yapıdan ziyade tüm toplum kesimlerinin kendini bulabileceği çoğulcu bir yapı olmalıdır. Çoğulculuğun tam olarak oturmadığı Türkiye toplumunda başkanlık sistemi mevcut çoğunlukçu yapıyı tahkim edici bir işlev görecektir.

Başkanlık sisteminde başkan hem hükümetin hem de devletin başıdır. Türkiye başkanlık sistemine geçerse tarafsız bir devlet başkanının işlevini başkan ikame edebilecek midir? Türkiye’nin siyasal uçlarını ve parçalanmış siyasi yapılarını, aynı zamanda hükümet fonksiyonuna da sahip bir başkan, ne derecede birleştirip kaynaştıracaktır? Tarafsız bir devlet başkanından, hiç kuşkusuz siyasi kimliği olmayan veya herhangi bir aidiyete sahip olmayan kişi kastedilmemektedir. Bu zaten hayatın gerçeklerine aykırıdır. Ancak, siyasi bir kimliğe ve aidiyete sahip olsa bile yaptığı görev itibarıyla tarafsız davranma erdemine sahip olan bir devlet başkanının bir siyasal sistem için ne derecede önemli bir güvence olduğu tartışmasız bir gerçektir. Özellikle, Türkiye’nin siyasi tecrübesi böylesi bir devlet başkanının gerekir olduğunu bize göstermektedir. Hükümetlerin, günlük politika içinde pragmatik gerekçelerle de olsa muhalefetle ve siyasi rakipleri ile sert bir mücadeleye girdiği ortamda devlet başkanının ılımlılaştırıcı ve arabulucu rolü yadsınmamalıdır.

Türkiye’nin siyasal tarihi ABD’den daha çok İngiltere’ye benzemektedir. Türkiye, aynı İngiltere’de olduğu gibi mutlak monarşiden parlamenterizme evrilmiştir. Yani tarihi tecrübemiz başkanlık istikametinde değil parlamenterizm istikametinde tekemmül etmiştir. Türk siyasal tarihinin mutlakiyetten başlayarak evrilip geldiği nokta parlamenter sistemdir.

Amerikan Başkanlık Sistemi kendine özgü temelleri olan, özgün tarihsel gelişim içerisinde ortaya çıkan bir sistemdir. Amerikan Anayasası, başkanlık sisteminin özgün bir şekilde kurguladığı bir metindir. Federalizm, ABD başkanlık sisteminin başarısını etkileyen bir etkidir. ABD Başkanlık sisteminin kurumları ve bu kurumların seçimi ile yapısı, birbirleri ile ilişkileri, denge ve denetim mekanizmaları, ABD’de halkın yönetime katılım şekilleri ABD’de uygulanan başkanlık sisteminin, ABD ile aynı koşullara sahip olmayan Türkiye’de de başarılı olması mümkün değildir.

5. KAYNAKÇA

- AKARTÜRK, Ekrem Ali, (2013), “Türk Parti Sistemi Başkanlık Rejimine Elverişli Mi?”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.692-697.
- AKÇALI, Pınar, (2013), “Genel Özellikleri Yararları Ve Sakıncaları Işığında Başkanlık Sistemleri”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.406-411.
- AKGÜL, Mehmet Emin, (2010), “Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü Ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 4 s.79-101.
- ARMAĞAN, Servet, (2013), “Memleketimizde Başkanlık Sistemi Uygulaması Aleyhine Bazı Düşünceler”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.600-607.
- ATAAY, Faruk, (2013), “Adalet ve Kalkınma Partisi’nin “Başkanlık Sistemi” Önerisi Üzerine Değerlendirme”, Alternatif Politika, Cilt 5, Sayı 3, Aralık 2013, s.266-294.
- BAĞLI, Mazhar, (2013), “Hikmet-i Hükümet”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.185-189.
- BAYRAKTAR DURGUN, Gonca, (2013), “Hükümet Sistemleri Tartışmaları Ve Türkiye”, Yeni Türkiye,

Sayı: 51s.246-256.

BECEREN, Ertan, KALAĞAN, Gökhan, (2013), “Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi Türkiye’de Uygulanabilirliği Tartışmaları”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 11s.163-181.

ÇAM, Esat, (2000), Çağdaş Devlet Sistemleri, İstanbul, Der Yayınları,

DÖNER, Ayhan, (2013), “Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.668-678.

DUMAN, Selçuk, (2013), “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmeleri”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.636-662.

ERDOĞAN, Mustafa, (2013), “Başkanlık Sistemi Demokrasi Ve Türkiye”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.542-547.

ERDOĞAN, Mustafa, (2014), “Kafasında Latin Amerika Sistemi var”, (1Temmuz 2014) www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/kafasinda-latin-amerika-sistemi-var (28.12.2014)

EREN, Abdurrahman, (2013), “İtirazım Var’ Başkanlık Sistemine!”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.698-701.

ERGİL, Doğu, (2013), “Başkanlık Sistemi”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.372-380.

EROĞUL, Cem, (2008), Çağdaş Devlet Düzenleri, İmaj Yayınevi, 6.Bası, Ankara,

EVCİMEN, Günsev, (1992), “Başkanlık Hükümeti Sistemi:Ratio Politicası ve Türkiye”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı: 47:1s.317-334.

FEDAYİ, Cemal, (2013), “Mazi, Hâl ve İstikbal Boyutlarıyla Başkanlık Sistemi”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.679-691.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin, (2013), “Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.567-586.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin, (2007), Türkiye’nin Demokratik Gelişimi ve Avrupa Birliği, İstanbul, Beyan Yayınları,

FENDOĞLU, Hasan Tahsin, (2010), Başkanlık Sistemi Tartışmaları, SDE Analiz, Ankara.

GÖNENÇ, Levent, (2013), “Türkiye’deki Hükümet Sistemi Tartışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yeni Türkiye, Sayı: 51, s.269-279.

GÖNENÇ, Levent, (2005), “Türkiye’de Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmaları Olanaklar Ve Olasılıklar Üzerine Bir Çalışma Notu”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77s.1-12.

GÖZLER, Kemal, (2012), Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa, Ekin Basım Yayım Dağıtım,

GÖZLER, Kemal, (2000), “Türkiye’de Hükümetlere Nasıl İstikrar Ve Etkinlik Kazandırılabilir?”, Türkiye Günlüğü, Sayı: 62s.25-47.

GÜLSOY, Mehmet Tevfik, (2013), “Hükümet Sistemlerini Karşılaştırmak: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.257-268.

HEKİMOĞLU, Mehmet Merdan, (2013), “Başkanlık Demokrasisini Doğru Tartışmak”, Yeni Türkiye,

Sayı: 51s.587-591.

- KALAYCIOĞLU, Ersin, (2013), “Türkiye’nin Yeni Siyasal Rejim Arayışı”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.214-222.
- KALAYCIOĞLU, Ersin, (2005), “Başkanlık Rejimi: Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınavı”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77s.13-29.
- KÖKER, Levent, (2014), “Nasıl ve Ne İçin Başkanlık Sistemi”, 15 Kasım 2012, http://mobil.zaman.com.tr/yorum_yorum-levent-köker-nasil-ve-ne-icin-baskanlik-sistemi_2015954.html (28.12.2014)
- KARATEPE, Şükrü, (2013), “Hükümet Sistemleri Ve Türkiye”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.223-235.
- KUZU, Burhan, (2013), “Neden Başkanlık Hükümeti”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s. 25-51.
- KUZU, Burhan, (2011), Her Yönü İle Başkanlık Sistemi, İstanbul, Babıali Kültür Yayıncılığı,
- KUZU, Burhan, (1996), “Türkiye İçin Başkanlık Hükümeti”, Amme İdaresi Dergisi, Sayı: 29:3s.57-85.
- LİNZ, Juan J, (2008), çev. Ergun Özbudun Totaliter ve Otoriter Rejimler, Ankara, Liberte Yayınları,
- MC QUIRE, Kimberly A, (2012), “President-Prime Minister Relations, Party Systems, And Democratic Stability İn Semi-Presidential Rejimes:Comparing The French And Russian Models”, Texas International Law Journal, Volume 47, İssue 2, s.427-447.
- ODER, Bertil Emrah, (2005), “Türkiye’de Başkanlık Ve Yarı-Başkanlık Rejimi Tartışmaları: 1991-2005 Yılları Arasında Basına Yansıyan Öneri Ve Tepkilerden Kesitler”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77s.31-69.
- OKUTAN, Cevat, (2013), “Yeni Anayasanın Eşiğinde Türk Siyasal Yaşamın Verileri Işığında Başkanlık Rejimi”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.702-706.
- ONAR, Erdal, (2005), “Türkiye’nin Başkanlık Veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli Midir?”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77s.71-104.
- ÖZBUDUN, Ergun, (2005), “Başkanlık Sistemi Tartışmaları”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77s. 105-111.
- ÖZBUDUN, Ergun, (2013a), “Hükümet Sistemi Tartışmaları”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.205-213.
- ÖZBUDUN, Ergun(2013b) “AKP’nin anayasa önerisi mevcut demokrasiyi geriletir”, (18.03.2013) <http://m.t24.com.tr/haber/prof-ozbudun-ak-partinin-anayasa-onerileri-mevcut-demokrasiyi-daha-geriletir,225902> ,
- TEZİÇ, Erdoğan, (2013), “Başkanlık Rejimini Anlamak”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.366-371.
- TOSUN, Tanju, TOSUN, Gülgün Erdoğan, (2013), “Türkiye’de Hükümet Sistemi Arayışları: Başkanlık Veya Yarı Başkanlık Sistemlerinin Değerlendirilmesi”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.608-616.
- TURAN, İlter, (2013), “Başkanlık Sistemi Ve Ülkemizde Başkanlık Sistemi Tartışmaları”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.525-529.
- TURAN, İlter, “Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77(2005), s.113-124.
- ÜSKÜL, M. Zafer, (2013), “Başkanlık Sistemi Mi? Neden?”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.530-537.

YANIK, Murat, (2013), “Başkanlık Sistemi Ve Türkiyede Uygulanabilirliği”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.663-667.

YAZICI, Serap, (2013), “Başkanlık Sistemine Geçiş Gerekli Mi?”, Yeni Türkiye, Sayı: 51s.538-541.

YAZICI, Serap, (2011), Başkanlık Ve Yarı-Başkanlık Sistemleri, Türkiye İçin Bir Değerlendirme, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

YAZICI, Serap, (2005), “Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Sayı: 77s.125-142.

YILDIZ, Adem, (2012), Türkiye'nin Parlamenter Sisteminde Hükümet, Ankara, Murat Kitapevi.

YILMAZ, Cevdet, (2013), “Başkanlık Sistemi Ve Kalkınma”, Yeni Türkiye, Sayı: 51 s.9-15.